ΓΣ PHL

Η ΝΗΣΟΣ ΚΑΛΥΜΝΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ
Μέλους τοῦ ἐν Μεδιολάνοις Συλλόγου
τῆς Ἐμπορικῆς Ἐξερευνήσεως τῆς Ἀφρικῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀδείᾳ τοῦ Αὐτοκρ. Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
1896

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

2987

Τῷ ἀξιοτίμῳ Κυρίῳ
Δημητρίῳ Καραβοκυρῷ
δικηγόρῳ
μικρὸν ἐνθύμιον.
Κ. Φλέγιλ.

Η ΝΗΣΟΣ ΚΑΛΥΜΝΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ

Μέλους τοῦ ἐν Μεδιολάνοις Συλλόγου
τῆς Ἐμπορικῆς Ἐξερευνήσεως τῆς Ἀφρικῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΡ 3032
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

Ἀδεία τοῦ Αὐτοκρ. Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως

ΚΑΙ ΤΟΥΔΕ ΚΤΗΤΩΡ
ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
1896

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τῌ

ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΙ

ΤΩ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ

ΑΝΘΙΜΩ τῷ Ζ'

ΤΩ ΑΠΟ ΛΕΡΟΥ ΚΑΛΥΜΝΟΥ ΚΑΙ ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Παναγιώτατε Πατριάρχα,

Πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμῶν νὰ καθυποβάλω τὰ ταπεινὰ σέβη μου τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, θείᾳ χάριτι ἠξιώθην νὰ ἐκπληρώσω τὸν διάπυρον πόθον μου τοῦτον ἐν τῇ μικρᾷ Καλύμνῳ, ἀφ' οὗ ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης, ὁ τέως Πανιερώτατος Μητροπολίτης Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, ἐκλήθη εἰς τὸν Θρόνον τῶν Χρυσοστόμων καὶ Φωτίων.

Ἀλησμόνητοι εἶναι δι' ἐμὲ καὶ δι' ὅλους τοὺς εὐτυχήσαντας νὰ μετάσχωσιν αὐτῶν αἱ ἡμέραι τῆς ἐν Καλύμνῳ διαμονῆς τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, ἀλησμόνητος ἡ ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀποχωρήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἄλλοτε δοθεῖσα ὑπόσχεσις, ὅτι θὰ ἐνθυμῆσθε ἡμῶν καὶ μακρὰν ἐν τῇ βασιλευούσῃ.

Σωματικῶς μὲν ἐχωρίσθημεν, ἀλλὰ πνευματικῶς ἡ Κάλυμνος διὰ παντὸς συνεδέθη μετὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ταύτης ὁρμώμενος παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως εὐμενῶς δεχθῇ τὴν ἀσθενῆ ταύτην περιγραφὴν τῆς μικρᾶς νήσου τοῦ Ἰκαρίου Πελάγους, ἐξ ἧς ἐκλήθη νὰ διευθύνῃ τὴν Ὁλκάδα τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἐπικαλούμενος τὰς εὐχὰς τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος διατελῶ

εὐπειθέστατον ἐν Χριστῷ τέκνον Αὐτῆς

Ἐν Καλύμνῳ, τῇ 2 Μαρτίου 1895.

Κ. ΦΛΕΓΕΛ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΘΙΜΟΣ

ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,

Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἐλλογιμώτατε κύριε Κ. Φλέγελ, τὴν περισπούδαστον ἡμῖν αὐτῆς Ἐλλογιμότητα ἐκ ψυχῆς εὐχόμεθα. Ἀσμεναίτατα λαβόντες ἀνέγνωμεν μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου τὸ ἀπὸ τῆς 2 μεσοῦντος μηνὸς ἐρίτιμον γράμμα τῆς περινουστάτης ἡμῖν αὐτῆς Ἐλλογιμότητος, μεθ᾽ ἧς λίαν εὐαρέστους διήλθομεν ἐν Καλύμνῳ ἡμέρας, ὧν οὐδέποτε ἐπιλησθησόμεθα. Προθυμότατα δ᾽ ἀπαντῶντες, πρώτιστα καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν διαβεβαιούμεθα περὶ τῆς ἐξ·διασμένης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, ἣν διατρέφομεν πρὸς τὴν πεφωτισμένην αὐτῆς Ἐλλογιμότητα, ὥς τε μύστην γνησιώτατον τῆς ἐπιστήμης καὶ ὡς ἐργάτην ἀκάματον τῶν γραμμάτων. Πρὸς ἔνδειξιν δὲ καὶ ἐκδήλωσιν τῶν πρὸς αὐτὴν ἀγαθῶν ἡμῶν αἰσθημάτων καὶ ἄκρας ἐκτιμήσεως, ἀσμένως λίαν ἀποδεχόμεθα τὴν εἰς ἡμᾶς ἀφιέρωσιν, ὡς ἐπιποθεῖ, τῆς ἑλληνικῆς ἐκδόσεως τῆς περὶ Καλύμνου πραγματείας αὐτῆς, ἣν προτίθεται προσεχῶς τύποις ἐκδοῦναι. Καὶ ναὶ μὲν ἡ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Τυπογραφείῳ ἐκτύπωσις τοῦ πονήματος αὐτῆς τούτου προθύμως γενήσεται ἀποδεκτή, ἐπειδὴ ὅμως πρὸς ἐκ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δοσιν αὐτοῦ ἀναποδράστως ἀπαιτεῖται ἡ κανονικὴ ἄδεια τοῦ ἐνταῦθα Αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἀνάγκη ἵνα πρότερον δι' ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐνταῦθα ζητήσασα λάβῃ τὴν ἀπαραίτητον ταύτην ἄδειαν, ἧς ἄνευ οὐκ ἔστι κατάρξασθαι τῆς ἐκτυπώσεως. Ἀναμένοντες δ' οὐκ εἰς μακρὰν ἰδεῖν ἀναλάμπουσαν ἐν τῷ ἡμετέρῳ φιλολογικῷ ὁρίζοντι τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν τῆς πεφιλημένης ἡμῖν αὐτῆς Ἐλλογιμότητος, ἐπικαλούμεθα αὐτῇ καρτερίαν ἐν τῷ καλλινίκῳ τῶν γραμμάτων ἀγῶνι καὶ διατελοῦμεν μετὰ πλείστης ὅσης τιμῆς καὶ ἄκρας ὑπολήψεως.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, 1895 Μαρτίου 16

† **Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ** ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐχεται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἰὼ βρότεια πράγματ', εὐτυχοῦντα μὲν
σκιᾷ τις ἂν πρέψειεν· εἰ δὲ δυστυχοῖ,
βολαῖς ὑγρώσσων σπόγγος ὤλεσεν γραφήν.
καὶ ταῦτ' ἐκείνων μᾶλλον οἰκτείρω πολύ.

Αἰσχύλου Ἀγαμέμνων
(1327—30).

Μακρὰ σειρὰ νήσων καὶ νησιδίων μεταξὺ Ἰκαρίας καὶ Ῥόδου, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Νοτίων Σποράδων, σχηματίζει εἶδος γεφύρας παραλλήλως τῇ πολυσχιδεῖ ἀκτῇ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκ βορειοδυτικῆς διευθύνσεως πρὸς νοτιοανατολικήν, τὸ δὲ κέντρον τῆς σειρᾶς ταύτης κατέχει ἡ μεταξὺ Λέρου καὶ Κῶ κειμένη νῆσος Κάλυμνος, ὀφείλουσα τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς ἐν πρώτῃ σειρᾷ ἐπιρροαῖς ποσειδωνιακαῖς, ἐν δευτέρᾳ δὲ μόνον ἡφαιστιακαῖς.

Αἱ τρεῖς παράλληλοι ὀροσειραὶ τῆς νήσου, σχηματίζουσαι δύο μεγάλας κοιλάδας, συνίστανται ἐξ ἀσβεστολίθου καὶ ἐμπεριέχουσι πλεῖστα σπήλαια, ἐξ ὧν τὰ μᾶλλον προσιτὰ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ποιμένων ὡς σταῦλοι διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας καὶ ὡς τυροκομεῖα. Ἓν τῶν ὀνομαστῶν αὐτῶν, τὸ λεγόμενον τῶν ἑπτὰ παρθένων, προσέλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι κατὰ παράδοσίν τινα, ἑπτὰ παρθένοι καταδιωκόμεναι ὑπὸ πειρατῶν, προσέφυγον ἐκεῖ καί, περιπλανηθεῖσαι ἐν τῷ σκότει, εὗρον τὸ πρόωρον τέλος αὐτῶν, κεῖται δὲ ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τῆς μέσης ὀροσειρᾶς 10 περίπου μέτρα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς νοτίου κοιλάδος, ἐμπεριέχον πλὴν ὡραίων σταλακτιτῶν καὶ λεκάνην γλυκέος ὕδατος. Ἡ δὲ κίσηρις, ἡ σχηματίζουσα παχέα στρώματα ἐν τοῖς κάτω μέρεσι τῶν δύο πρὸς Ἀνατολὰς ἀνοιγομένων κοιλάδων, ἔχει ἀρ-

χὴν ἡφαιστιακὴν καὶ μετηνέχθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐν προϊστορικοῖς καιροῖς, ἐμπεριέχει δὲ πολλὰ χειροποιηθέντα κοιλώματα, ὧν τὰ μείζονα μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ τὰ μείονα εἶναι σιταποθῆκαι νέας ἐποχῆς. Ἐκ τῶν πέριξ ἡφαιστείων τὸ τῆς Θήρας καὶ τὸ τῆς Νισύρου ἐνεργοῦσι μέχρι νῦν, τὸ δὲ τῆς Πάτμου ἐσβέσθη πρὸ πολλοῦ, ἐπηρέασε δὲ ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Λέρου καὶ Καλύμνου, ἀφ' οὗ ἀνυψούμενον ἔθηκεν ἐν ἐπαισθητῶς κεκλιμένῃ θέσει τὰ μέχρι τοῦδε ὁριζόντια στρώματα τῶν πετρωμάτων.

Ἐν τῷ κυρίῳ σχεδίῳ αὐτῆς ἡ Κάλυμνος συνίσταται ἐκ τριῶν ὑψηλῶν ὀροσειρῶν, σχηματιζουσῶν πλὴν τινων μικρῶν ὀροπεδίων δύο μεγάλας κοιλάδας μετὰ διευθύνσεως βορειοδυτικῆς πρὸς νοτιανατολικὴν, καὶ μακρᾶς ὀρεινῆς χερσονήσου, ἐκπεμπομένης ἐκ τῆς βορείου ὀροσειρᾶς μετὰ βορειοδυτικῆς διευθύνσεως πρὸς τὴν Λέρον. Ἡ βόρειος ὀροσειρὰ μετὰ τῆς χερσονήσου ἔχει μῆκος σχεδὸν διπλοῦν ἐκείνου ἑκάστης τῶν δύο ἄλλων, δηλαδὴ περίπου ἕνδεκα χιλιομέτρων. Ἡ μέση ὀροσειρὰ ἀναδεικνύει ἐν τῷ ὄρει τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς νήσου μετὰ 750 μέτρων, ἡ δὲ βόρειος ὑψοῦται ἐν τῷ ὄρει τῆς Κυραψηλῆς μέχρι 650 μέτρων, ἡ δὲ νότιος ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μεροβιγλίου μέχρι 550 μέτρων, ἐνῷ ἡ μακρὰ χερσόνησος ἔχει τὰ ὄρη τῆς Γαλατιανῆς μετὰ 720 μέτρων καὶ τῆς Συκάτης.

Ἡ μὲν βόρειος κοιλὰς, τὸ λεγόμενον Βαθὺ, ἔχουσα στενὴν τὴν εἴσοδον ἐν τῷ νοτιανατολικῷ μέρει ἐκεῖ, ὅπου εὑρίσκεται ὁ πρὶν Βαθὺς, νῦν δὲ ἀμμόχωστος λιμὴν Ρῖνα, ἐμπεριέχει ἐν τῷ κάτω μέρει αὐτῆς πυκνὸν ἐλαιῶνα, ἐν ᾧ σχεδὸν ἑκάστη οἰκογένεια τῆς Καλύμνου ἀριθμεῖ δένδρα τινὰ ὡς ἰδιοκτησίαν αὐτῆς, ὥσπερ καὶ τινας ὡραίους κήπους πλήρεις ἑσπεροειδῶν. Ἡ δὲ νότιος κοιλὰς διατέμνεται ἐν τῷ μέσῳ καὶ στενωτάτῳ μέρει αὐτῆς ὑπὸ ὀρεινοῦ ἐμβόλου, ἐκπεμπομένου ἐκ τῆς μέσης ὀροσειρᾶς καὶ ἠρέμα ὑψουμένου αὐχένος, συνισταμένου πρὸς ἀνατολὰς ἐκ παχέων στρωμάτων κισήρεως, εἰς δύο ἡμίση, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν. Βορειοανατολικῶς δὲ τοῦ αὐχένος τούτου ἐγείρεται ἐπὶ

βράχου κρημνώδους ἑνωθέντος μετὰ τῆς μέσης ὀροσειρᾶς διὰ στενῆς δείρης, χωρισθέντος δι' αὐτῆς διὰ δύο χαραδρῶν, τῆς Λαγκάδας καὶ τῆς ὄπισθεν Λαγκάδας, ἐγκαταλελειμμένη ἀκρόπολις μετὰ στεφάνου τειχῶν καὶ πύργων, τὸ λεγόμενον Κάστρον, καὶ εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ, ἐν ὑψηλῇ πάντοτε ἀναλόγως θέσει, μαρμαίρει ἡ ἄνω πόλις, ἡ λεγομένη Χώρα, ἧς αἱ ἀρχαιότεραι οἰκίαι ἐπίσης καταρρέουσιν ἐγκαταλελειμμέναι ἕνεκα τοῦ δυσπροσίτου τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ διότι πᾶσα ἐνέργεια καὶ πᾶσα ζωὴ τείνει πρὸς τὴν κάτω πόλιν, τὴν παρὰ τὸν λιμένα Ποθαίαν, ὅπου πρὸ ἑξηκονταετίας μόλις εὑρίσκετο καλύβη τις ἢ ἀποθήκη ἀνὰ μέσον βουρλῶν καὶ ροδοδάφνης.

Τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς νοτίου κοιλάδος, ἀνοιγόμενον ἀμέσως πρὸς σημαντικὴν εὐρύτητα, ἐμπεριέχει ἐν τῷ ἄνω μέρει τὴν ἀρχαίαν τοποθεσίαν «Δᾶμον» δηλαδὴ Δῆμον ἢ κοινότητα, ἐν δὲ τῷ κάτω τὴν θέσιν, ἥτις νῦν λέγεται Ἐμπροσθινή. Ἡ θέσις αὕτη ἐγκλείει πολλὰ χωράφια διαφόρων διαστάσεων, πλήρη συκεῶν, αἵτινες μακρόθεν φαίνονται ὡς πυκνὸν δάσος, πρὸς τὸν αἰγιαλὸν δὲ καὶ κήπους πορτοκαλεῶν καὶ λεμονεῶν, ἐνῷ μία εὐρύκλαδος δρῦς παρὰ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, ἐνιαχοῦ δέ τινες μαυρίζουσαι κερατέαι ἀναφαίνονται ὡς λείψανα πρὶν πλουσιωτέρας χλωρίδος. Μικρότερος καὶ ἀραιότερος ἐλαιὼν θάλλει παρὰ τὴν ἐκ τῆς Ἐμπροσθινῆς θέσεως εἰς τὰς «Μυρτιαὶς» ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν θέσιν Συκιὰν ἄντικρυ τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ κρημνώδους νησιδίου Τελένδου. Ἐπὶ τῆς νοτίου ὀροσειρᾶς ἐξαπλοῦται πρὸς νότον τῆς χώρας ὀροπέδιον μέτριον μὲν τὸ μέγεθος, εὔφορον δὲ, Ἄργος λεγόμενον.

Ἀνὰ πᾶσαν δὲ τὴν νῆσον εἶναι διεσκορπισμένα μικρὰ περιτετειχισμένα χωράφια, κατέχοντα συκέας καὶ ἐλαίας, σπανιώτερον δὲ ἀμυγδαλέας καὶ βερυκοκέας, ὥσπερ καὶ ἀγροὶ ἐνίοτε μόνον ὀλίγων τετραγωνικῶν μέτρων ἐκτάσεως μέχρι σημαντικοῦ ὕψους ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν ὀρέων, τέλος δὲ καὶ ἀμπελῶνας παράγοντας σταφύλια καὶ οἶνον ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἀλλ' ἡ ποσότης δὲν ἀρκεῖ καὶ διὰ τοῦτο εἰσάγεται μέγα ποσὸν νενοθευμένου Σαμίου καὶ Κυπρίου. Ἐκ τῆς πρασιᾶς ἀνακύπτουσι μικραὶ λευκαὶ

οἰκίαι, κατοικούμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον τὸ θέρος ἢ ἐν καιρῷ τῆς καλλιεργείας, ᾠκοδόμηνται δὲ ἀνὰ τὴν νῆσον πολλὰ παρεκκλήσια ἐν ταῖς κοιλάσι καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν ἑορτάζοντα πολὺ ζωηρῶς τὰς πανηγύρεις, ἰδίως τὸ τῆς Παναγίας Γαλατιανῆς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐν τῷ πλησίον μετοχίῳ ἐν τῇ θέσει Ἀργινῶντα. Ἐκτὸς τοῦ ἐξ 20 οἰκιῶν συνοικισμοῦ τοῦ Ἐμπορειοῦ καὶ τῶν ἔτι μικροτέρων τῶν Τοίχων, τῶν Σκαλίων, τῶν Ἀργινωντῶν, τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος, ὥσπερ καὶ τῶν νησιδίων Ψερήμου καὶ Τελένδου, ἐκτὸς τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον μεμονωμένων οἰκιῶν, οἱ κάτοικοι μένουσιν ἐν ταῖς δυσὶ πόλεσι Χώρᾳ μετὰ 5000 καὶ Ποθαίᾳ μετὰ 9000 ψυχῶν, αἵτινες διιστάμεναι ἀλλήλων ἐν τοῖς κέντροις αὐτῶν καὶ ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ δύο περίπου χιλιόμετρα, σχηματίζουσιν ἕνα καὶ μόνον δῆμον. Ἡ ἕδρα δὲ τῶν ἀρχῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν, ὥσπερ καὶ τοῦ ἐμπορίου, εὑρίσκεται ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη καιροῦ ἐν Ποθαίᾳ.

Πολυάριθμα νησίδια περικυκλοῦσι τὴν Κάλυμνον, βορειοδυτικῶς ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Λέρου τὰ Γλαρονήσια, δυτικῶς ὁ Καλαβρὸς παρὰ τὸν Ἐμπορειὸν ἡ Τέλενδος καὶ ἡ Ἁγία Κυριακή, πρὸς νότον ἡ Νερὰ καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, βορειανατολικῶς τὸ Γαϊδουρονῆσι μετὰ δύο μικροτέρων, τελευταίως δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Κῶ ἡ Πλάτη καὶ ἡ Ψέρημος. Ἐπὶ τοῦ Καλαβροῦ καὶ τῆς Τελένδου καλλιεργεῖται ὀλίγη κριθή, ἡ Ψέρημος εἶναι εὐφορωτάτη καὶ ἐμπεριέχει μετόχιον, ἐνῷ τὰ λοιπὰ νησίδια παράγουσι μόνον χόρτα διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας καὶ θάμνους διὰ τοὺς κλιβάνους. Τὰ δὲ κυριώτερα ἀκρωτήρια εἶναι τὰ Πιταρίδια ἄντικρυ τῆς Λέρου, ἔπειτα Κεφάλα, Καστέλλι, Τράχιλας, ἄλλη Κεφάλα, Ἁγίου Γεωργίου, Πρίωνας, Χοιρομύτη, Χαλὴ, Κυραψηλῆς καὶ Ἀτσιπᾶς. Οἱ δὲ κυριώτεροι κόλποι καὶ λιμένες οἱ ἑξῆς· Ἐμπορειὸς, Ἀργινῶντα, Λινάρια, Καντοῦνι, Πιθάρια, Βλυχάδια, Ποθαία, Κατσοῦνι, Ρῖνα, Θρασῶντα, Πεζῶντα, Ἀλμυραῖς, Παλαιονήσου, Συκάτης καὶ Πετρῶντα. Τὸ κλῖμα τῆς Καλύμνου εἶναι ὑγιεινότατον καὶ εὔκραες, τὸ θέρος δροσερὸν, ὁ χειμὼν μαλακὸς, τὸ δὲ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, ὄντα πολὺ εὐάρεστα, διαρκοῦσιν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Καλύμνου, οὓς ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἦσαν Κᾶρες, τὸ αὐτὸ ἔθνος ὅπερ κατῴκει καὶ τὰς γείτονας νήσους καὶ τὴν ἄντικρυ ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν μέχρι σήμερον Καρίαν λεγομένην. Περὶ τὸ ἔτος 1000 πρὸ Χριστοῦ ἡ Δωρικὴ φυλὴ ἤρξατο τῶν ἀξιοσημειώτων πορειῶν αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἐκ τῶν τραχέων ὀρέων τῆς μέσης Ἑλλάδος ὁρμώμενοι κατέσχον, ἱδρύοντες κράτη, τὸ μέγιστον μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὴν Κρήτην, τὰς νοτίους Κυκλάδας καὶ Σποράδας, ὥσπερ καὶ τὴν ἄντικρυ νοτιανατολικὴν γωνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ πλέον πρὸς βορρᾶν κειμένη τῶν Σποράδων, ἥτις κατῳκήθη ὑπὸ Δωριέων, ἦν ἡ Κάλυμνος ἐν ᾧ ἡ παρακειμένη Λέρος ἔλαχε τοῖς Ἴωσιν. Ἡ Δωρικὴ διάλεκτος τῶν κατοίκων τῆς Καλύμνου ἀποδεικνύεται διὰ πολυαρίθμων ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καὶ διατηρεῖται μέχρι τῆς σήμερον ἔν τισι λέξεσιν, ὥσπερ ὁ *Δᾶμος* ἀντὶ Δῆμος καὶ τὰ *γᾶ* ἀντὶ ἐδῶ.

Ὁ περὶ Τροίας ἀγὼν εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν οἰκουμένην χάριν τῶν ἐπῶν τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ᾽ ὅ,τι ἐγένετο ἐν Τροίᾳ ἐπανελαμβάνετο ἐν τῷ αἰῶνι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν προκειμένων νήσων πολλαχοῦ. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει (Ἰλιὰς Β΄ 76—29) ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὴν Τροίαν τὴν νῆσον Κάλυμνον καὶ τὴν γείτονα Λέρον ὑπὸ τὸ ὄνομα νῆσοι Κάλυδναι. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλείδου Θεσσαλοῦ, τοῦ Φειδίππου καὶ τοῦ Ἀντίφου, αἱ νῆσαι Κάλυδναι μετὰ τῆς Κῶ, Νισύρου, Καρπάθου καὶ Κάσσου ἔστειλαν σημαντικὴν πολεμικὴν δύναμιν, δηλαδὴ 30 πλοῖα εἰς τὴν Τροίαν, ἐνῷ ἡ ἄντικρυ ἀκτὴ ἔμεινεν ἔτι πολὺν καιρὸν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἰθαγενῶν. Τρανὸν ἀπόδειγμα ἀποικισμοῦ Ἀργείων Δωριέων ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἄργος σωζόμενον μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοποθεσίαις τῆς Καλύμνου καὶ Νισύρου, ὅπου διαβάντες διὰ τῆς Ῥόδου μετανέστησαν Ἐπιδαύριοι, Τροιζήνιοι καὶ Ἀργεῖοι[1].

1. Ἀλλ᾽ οὐ μόνον ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ Ὁμήρου, ἐπίσης ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κλασικοῦ βίου, ὥσπερ ἀνὰ μεγάλην περίοδον ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἡ Κάλυμνος ἦν σημαντική, ὅπως τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ διατηρηθεῖσαι ἀρχαιότητες.

Μετὰ τὰ ἐν τῇ κισήρει ἐνδιαιτήματα τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου τὰ τείχη τῆς Καστέλλας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος, ὥσπερ καὶ αἱ λεγόμεναι φυλακαὶ παρὰ τὴν Ρῖνα, εἶναι ἀναμφιβόλως τὰ πρῶτα κατὰ καιρὸν μνημεῖα ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἐν Καλύμνῳ, προέρχονται δὲ ἐκ τῶν προελληνικῶν κατοίκων. Ὑπεράνω τοῦ μετοχίου τῆς Κυραψηλῆς, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθέος, ἐξ ἴσου μακρὰν ἀπὸ τὰ Τεμένια καὶ τὴν Ρῖνα, ἐγείρονται τὰ κυκλοειδῆ πανάρχαια τείχη τῆς Καστέλλας καὶ δὴ ἐπὶ δύο πλησίον ἀλλήλοις τόπων βραχώδους λόφου, ὑψουμένου περίπου 200 μέτρα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς κοιλάδος. Ἡ διάμετρος ἑκάστου τῶν δύο τειχισμάτων τούτων μετρεῖ περίπου 80 μέτρα, τὸ μὲν κατώτερον ἐξ αὐτῶν συντετήρηται καλῶς σχεδὸν πανταχοῦ, τὸ δὲ ἀνώτερον μόνον εἰς ὀλίγα μέρη. Τὰ τείχη ταῦτα ἔχουσιν ἔτι τὴν ἰδιότητα, ὅτι πρὸς τὰ ἔσω μὲν σχηματίζουσι γραμμὴν κάθετον, πρὸς τὰ ἔξω δὲ παχύνονται πρὸς τὴν βάσιν, ἀπολήγοντα εἰς γεῖσον κατὰ τὴν κορυφήν. Ὁ ἀνώτερος τῶν δύο κύκλων ἐμπεριέχει ἐνιαχοῦ πέτρας κολοσσιαίας, τὸ ὕψος δὲ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δὲν ὑπερβαίνει τὰ δύο μέτρα. Αἱ δὲ λεγόμεναι φυλακαὶ παρὰ τὴν Ρῖνα, ὑπεράνω τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου συνοικισμοῦ, ᾧ ἠκολούθησε τοιοῦτο βυζαντινῆς ἐποχῆς, εἶναι δύο κτίρια ἐξ ὑπερμεγέθων λίθων, μετροῦντα 3 μέτρα κατὰ μῆκος, ἔχοντα δὲ ἀνὰ μίαν θύραν. Πολὺ ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ ἐν τῷ Δάμῳ λατομεῖα μετὰ τάφου λελαξευμένου ἐκ τοῦ συμπαγοῦς βράχου, μετροῦντος δὲ ἔσωθεν 3 μέτρα τὸ μῆκος καὶ δύο τὸ πλάτος. Ἐξετάσωμεν ἤδη τὸ παρὰ τὸν Ἐμπορειὸν ἀρχαῖον φρούριον, ὅπερ κοινῶς λέγεται «τὸ Καστρί».

Ἡ μακρὰ ὀρεινὴ χερσόνησος, ἣν ἐκπέμπει ἡ βόρειος οροσειρὰ τῆς Καλύμνου βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν Λέρον, ὑψουμένη ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Γαλατιανῆς μέχρις 720 μέτρων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, συνίσταται, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα ἄλλα ὄρη τῆς νήσου, ἐξ ἀσβεστολίθου, σχηματίσαντος πολλὰ καὶ μεγάλα σπήλαια, αἱ δὲ βροχαὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν αἰώνων ἐπέχωσαν τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων διὰ χώματος γονιμωτάτου ἀποτελέσασαι σειρὰν λόφων 250 περίπου μέτρων τὸ ὕψος, προσκεκολλημένων πρὸς τὰ ὑψηλὰ

ὄρη, συμπαρασύρασαι δὲ συνάμα βράχους διαφόρων διαστάσεων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν λόφων. Εἰς τὰ ἔτη τῆς σπορᾶς ἡ κριθὴ εὐδοκιμεῖ ἐδῶ ἐκτάκτως, εἰς τὰ ἔτη δὲ τῆς βοσκῆς ποιμαίνονται πρόβατα καὶ αἶγες, αἱ δὲ μέλισσαι συλλέγουσιν ἐκ τοῦ θυμαρίου καὶ ἄλλων ὀρεινῶν βοτάνων τὸ περίφημον μέλι, ἐμφωλεύουσι δὲ πολυάριθμοι πέρδικες καὶ γλαῦκες. Πλὴν τῶν λόφων τούτων ἡ ὀροσειρὰ ἐκπέμπει ἐν μικροῖς διαστήμασι διακλαδώσεις πρὸς τὴν θάλασσαν, ὧν ἡ μία καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κεφάλα, ἀνατολικῶς δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ ἄντικρυ τοῦ νησιδίου Καλαβροῦ ἐξαπλοῦται ἡ μικρὰ πεδιὰς τοῦ Ἐμπορειοῦ μετὰ 20 περίπου οἰκίσκων.

Ἐκεῖ ὅπου ἡ κρημνώδης ὀροσειρὰ σχηματίζει ὑπεράνω τοῦ Ἐμπορειοῦ πυραμίδα, ἐκπέμπουσαν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἀνὰ μίαν πτέρυγα ὁμοίου ὕψους καὶ μήκους, κρύπτεται ἐν τῇ πτυχῇ μεταξὺ τῆς πυραμίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς πτέρυγος ἐν ὕψει 22 περίπου ποδῶν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ὁλόκληρον φρούριον προομηρικῆς ἐποχῆς τὸ λεγόμενον «Καστρί». Πλησιάζομεν αὐτὸ πλαγίως ἐκ δυσμῶν παρὰ δύο σπήλαια, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον, μᾶλλον προσιτὸν, χρησιμεύει εἰς τοὺς ποιμένας ὡς τυροκομεῖον, εἰσερχόμεθα διὰ πύλης ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου τὸ πλάτος, πλαγίως κειμένης πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φρουρίου καὶ ἀγούσης εἰς πυλῶνα κατά τι πλατύτερον μετὰ ἕδρας διὰ τὸν θυρωρὸν, ὅλα λελαξευμένα ἐκ τοῦ συμπαγοῦς βράχου, ὑψουμένου ὑπεράνω τοῦ κατωφλίου τῆς πύλης ἔτι 10 μέτρα καὶ φέροντος τετράγωνον πύργον, ἐκ κυκλωπείων τειχῶν συνιστάμενον. Ἐκ τοῦ πυλῶνος καταβαίνομεν εἰς διαμέρισμα βαθύτερον 100 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων, ἀποκεκλεισμένον ἔσωθεν μὲν, ὅπως καὶ σύνολον τὸ φρούριον, ὑπὸ γιγαντιαίων κρημνῶν, ἔξωθεν δὲ ὑπὸ κυκλωπείου τείχους 17 περίπου μέτρων τὸ μῆκος. Ἐν τῷ δυτικῷ δὲ μέρει τοῦ διαμερίσματος τούτου ὁ κρημνὸς ἔτι ὑπελαξεύθη πρὸς τὰ κάτω, δεικνύων δύο τετραγώνους ὀπὰς πρὸς ὑποδοχὴν ξυλίνων δοκῶν ἐν ὕψει δύο μέτρων ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ἀνατολικῶς δὲ εὑρίσκεται μέγα καὶ ὑψολότατον σπήλαιον ἐν τῷ βάθει τῆς πτυχῆς τοῦ ὄρους ἱκανὸν νὰ δέχηται τὰ ποίμνια τοῦ δυνάστου.

Ἐκ τοῦ πυλῶνος ἦγόν ποτε κλίμακες, λελαξευμέναι ἐν τῷ βράχῳ πρὸς τὰ κάτω, ὥσπερ καὶ πρὸς τὸ ἄνω διαμέρισμα τοῦ φρουρίου, καταστραφεῖσαι νῦν ὁλοτελῶς ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ἐκτὸς κολοσσιαίου ὀγκολίθου μετὰ 5 βαθμίδων, ὅστις ἀνετράπη ὑπὸ παρακειμένου βράχου, ἀποσπασθέντος ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ κριμνοῦ διὰ τῆς ὀργῆς τῶν χειμερινῶν βροχῶν. Δέον νὰ ἀναρριχώμεθα νῦν διὰ λαβυρίνθου βράχων καὶ θαλερῶν θάμνων, διασπῶντες τὰ δίκτυα μεγάλων ἀραχνῶν, διὰ νὰ ἀναβαίνωμεν εἰς τὸ ἄνω καὶ κύριον διαμέρισμα τοῦ φρουρίου, ἔχον 35 μέτρα τὸ μῆκος καὶ 17 τὸ πλάτος. Τὸ σχεδὸν ἐπίπεδον διαμέρισμα τοῦτο ἐμπεριέχει ἐν τῇ βορειανατολικῇ γωνίᾳ πιθοειδῆ δεξαμενὴν μετὰ τετραγώνου ὀπῆς, ἄλλο μικρότερον ὑπόγειον καὶ ἐλαιοτριβεῖον ἐκ μονολίθου ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ ὡραίου σχήματος, δηλ. παριστῶσι δύο κύκλους, ὧν ἡ διάμετρος ἔχει ἥμισυ μέτρον, ἐν ᾧ τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος αὐτῶν ἔχει 5 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, συνέρχονται δὲ οἱ κύκλοι εἰς στόμιον κατά τι βαθύτερον καὶ πλατύτερον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐτοποθετεῖτο τὸ διὰ τὸ ἔλαιον ἀγγεῖον. Ἐντεῦθεν δὲ πρὸς δυσμὰς φαίνονται καὶ θεμέλια οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν. Ἐνῷ τὸ κάτω διαμέρισμα κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ πύργου, τὸ ἄνω παρεκτείνεται διὰ τοῦ ἑνὸς τρίτου ἀνατολικῶς, διὰ δὲ τῶν δύο λοιπῶν τρίτων δυτικῶς τοῦ αὐτοῦ πύργου, ὅστις οὕτω δεσπόζει ὅλου τοῦ φρουρίου. Καὶ τὸ ἄνω διαμέρισμα ἔσωθεν, δηλαδὴ βορείως φύσει πέφρακται ὑπὸ τῶν κολοσσαίων κρημνῶν, ἔξωθεν δέ, δηλαδὴ πρὸς νότον, ὑπὸ κυκλωπείου τείχους, σχηματίζοντος νοτιοδυτικῶς γωνίαν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπολήγοντος εἰς τὸν βράχον τὸν φέροντα τὸν πύργον.

Ὀλίγαι βαθμίδες ἐν τῷ συμπαγεῖ βράχῳ ἄγουσιν ἐκ τοῦ ἄνω διαμερίσματος εἰς τὸν τετράγωνον πύργον, οὗτινος ἑκάστη πλευρὰ μετρεῖ 6 μέτρα, τὸ δὲ ὕψος σώζεται μόνον μέχρι τριῶν ἢ τεσσάρων μέτρων, τοῦ λοιποῦ ὑπὸ δυνάμεων τῆς φύσεως καταρριφθέντος εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐξ οὗ κατεστράφη καὶ ἡ ὀροφὴ τοῦ πύργου πυλῶνος μετὰ τῆς πύλης· ὁ δὲ πύργος ᾠκοδόμηται τόσον ἰσχυρῶς, αἱ πέτραι ἐξ ὧν συνίστανται τὰ τείχη αὐτοῦ εἶναι τόσον ὀγκώδεις, ὥστε τὸ κάτω μέρος ὅλων τῶν τεσσάρων πλευρῶν καὶ

δὴ καὶ ἡ θύρα, ἔχουσα ἑνὸς μέτρου πλάτος, σώζονται καὶ νῦν. Οἱ ὀγκόλιθοι τῶν τειχῶν τοῦ πύργου κατά τι μείζονες ἢ ἐκεῖνοι τῶν δύο ἀμυντικῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, σχηματίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραλληλόγραμμα, ἀλλὰ καὶ κύβους, ἔνιοι δὲ, καὶ δὴ οἱ μεγαλείτεροι καὶ οἱ μικρότεροι, ἔχουσι σχῆμα ἀκανόνιστον· ἐκείνους δὲν ἤθελον νὰ σχίσωσιν, οὗτοι ἐχρησίμευσαν πρὸς πλήρωσιν τῶν ὀπῶν. Εἶναι τεχνικῶς λελαξευμένοι καὶ προσηρμοσμένοι ἀλλήλους χωρὶς ἴχνους ἀσβέστου, ὡς εἶναι τὸ ἰδιάζον τῶν κυκλωπείων καὶ ἄλλων ἀρχαίων τειχῶν. Ἐκ τοῦ πύργου ἀπολαύει τις λαμπρᾶς ἀπόψεως εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἐμπορειοῦ μετὰ τῶν νησιδίων Καλαβροῦ καὶ Τελένδου, ὥσπερ καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Καλύμνου μετὰ τοῦ κωνοειδοῦς ἀκρωτηρίου τοῦ Καστελλίου, φέροντος τὰ ἐρείπια βυζαντινοῦ φρουρίου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλας, πέραν τοῦ ὁποίου μαρμαίρει τὸ κυανοῦν Ἰκάριον πέλαγος μετὰ τῶν νήσων Λεβένθου, Κυνάρου καὶ Ἀμοργοῦ. Μαγευτικὴ εἰκών, ἀλλὰ τί μόνωσις, τί σιγή! Ἀντὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἐκστρατευσάντων κατὰ Καρῶν καὶ Τρώων, ἀράχναι καὶ μέλισσαι καὶ σαῦραι, κληρονόμοι τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου.

Ἀλλὰ καὶ τῆς κλασικῆς ἐποχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ βίου μετεῖχεν ἡ Κάλυμνος ὑποτελὴς οὖσα εἰς τὴν ἐπὶ Μαυσώλου καὶ Ἀρτεμισίας ἀκμάσασαν Ἁλικαρνασσόν, κατὰ βαθμὸν οὐ μικρὸν, ὅπερ ἀποδεικνύουσιν οὐ μόνον τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, ἅτινα ἔφερον εἰς φῶς ὁ Καλύμνιος Ἰωάννης Σκόνης καὶ ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Κάρολος Νεύτων ἐκ τῶν τάφων τοῦ Δάμου καὶ τὰ ὁποῖα νῦν ἀποτελοῦσιν ἓν τῶν ἀγλαϊσμάτων τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βρεττανικοῦ μουσείου, ἀλλὰ καὶ πολυάριθμα ἐρείπια· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν τὸ ἐξ ὡραίων λελαξευμένων πετρῶν ἐγερθὲν κρηπίδωμα μεγάλης πλατείας εἰς τὴν θέσιν Ἔμπολας τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθέος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψοῦτο ναὸς μεταβληθεὶς ἔπειτα εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾧ νῦν ἐν γωνίᾳ τινὶ κρύπτεται παρεκκλήσιον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ, εἶτα τὰ εἰς οἰκοδομὴν παρεκκλησίου τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ μεταχειρισθέντα λείψανα ὡραίου ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος, ρυθμοῦ Ἰωνικοῦ, πλησίον τῆς Χώρας, μεταβληθέντος κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Με-

γάλου εἰς Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλα. Ἐπὶ τοῦ αὐχένος τοῦ χωρίζοντος τὴν νότιον κοιλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν ἥμισυ, ἵσταται ἐπὶ ἰδιωτικοῦ χωραφίου περιτετειχισμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος παρεκκλήσιον τοῦ Χριστοῦ μετ' ἄλλου μικροτέρου, προσκεκολλημένου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Μετὰ λύπης παρατηροῦμεν, ὅτι στῦλοι, τεμάχια ὡραίου γείσου καὶ πλάκες μετ' ἐπιγραφῶν μετεχειρίσθησαν πρὸς ἀνοικοδομὴν αὐτοῦ· καὶ ὅμως τοῦτο ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος πολλὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης πρὸς ἀνοικοδομὴν τῆς ἐν τῇ Χώρᾳ μητροπόλεως, ἐγκαινιασθείσης πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, τῷ 1794. Εἰς τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχουσιν ἐντετειχισμέναι δύο πλάκες, ἡ μὲν κάτω μεγαλειτέρα μετὰ μακρᾶς καὶ λεπτῆς ἐπιγραφῆς, ἡ δὲ ἄνω μικροτέρα μετὰ τῆς ἑξῆς βραχυτέρας ἐπιγραφῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Δᾶμος Καλυμνίων
Ἐτίμασε τὸν ἱερέα τοῦ
προκαθηγεμόνος Θεοῦ Ἀπόλλωνος
Τιβέριον Κλαύδιον Δικαστοφῶντα
τὸν ἑαυτοῦ Πάτρωνα καὶ εὐεργέταν
Δὶς στεφανηφορήσαντα
Καὶ ἀνιερώσαντα χωρία
τῷ Θεῷ.

Ὅπως τότε ἀφιέρωσαν τοῖς θεοῖς χωρία, οὕτω καὶ νῦν τοῖς ἁγίοις καὶ τῇ Παναγίᾳ, τὰ λεγόμενα μετόχια, ὡς τὸ τῆς Κυραψηλῆς ἐν Βαθεῖ, τὸ τῆς Παναγίας Γαλατ̮ζανῆς ἐν Ἀργεινώντοις, τὰ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν τῷ Δάμῳ καὶ ἐν τῇ ἐμπροσθινῇ θέσει, τὸ τῆς Παναγίας Ψερημιωτίσσης ἐν τῷ νησιδίῳ Ψερήμου, τὰ τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς τῶν 12 Ἀποστόλων καὶ τοῦ Θεολόγου ἐν Ἄργει καὶ τὸ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐπίσης ἐν Ἄργει ἐνοικιαζόμενα καὶ καλλιεργούμενα ὑπὸ ἱερέων καὶ ἱερομονάχων πληρονόντων τὸ ἐνοίκιον τῇ κοινότητι.

Ὀλίγον τι ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος ἔκειτο θέατρον, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ νεωστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου

Γαλανοῦ εὑρεθεῖσα ἐπιγραφή, ἧς ἡ μακρὰ πλὰξ ἐφηρμόσθη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς παρὰ τὸ νεκροταφεῖον ἐγειρομένης ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν.

Εὐτελιστράτη 'Αρατίωνος, γυνὰ δὲ 'Αρατοκρίτου
'Ανέθηκε τὸ θέατρον 'Απόλλωνι Δαλίῳ καὶ τῷ Δάμῳ.

Παρὰ τὴν Ρῖνα καὶ εἰς τὰ Τεμένια, εἰς τὰ ἀντίθετα ἄκρα τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθέος, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἐμπροσθινῇ θέσει εὑρίσκονται ἐπίσης ἴχνη συνοικισμοῦ κλασικῆς ἐποχῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῷ νοτίῳ τοίχῳ τῆς ἐν Ποθαίᾳ ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ σώζεται ἐντετειχισμένον ἀρχαῖον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, ὡσαύτως ἐν Ποθαίᾳ τεμάχιον κομψοῦ γείσου ἐν τῇ πύλῃ τῆς οἰκίας τοῦ 'Αναγνώστου 'Αλεξιάδου, κιονόκρανον ἀρχαίου δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Θεοφίλου Παπαμιχαὴλ, ἄλλο μέγα κιονόκρανον παρὰ τῇ 'Εκκλησίᾳ τῆς Παναγίας Γαλατοῦ, πλησίον τῆς Χώρας καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ.

Πολυάριθμα ὑπάρχουσιν ἐπίσης τὰ ἐρείπια Βυζαντινῆς καὶ φραγκικῆς ἐποχῆς. 'Εκείνη μὲν ἀνήκουσι λείψανα μεγάλης 'Εκκλησίας παρὰ τὸ ἐν τῷ βορείῳ μέρει ἀνεγειρόμενον δημοτικὸν σχολεῖον ἐν Ποθαίᾳ, καὶ κατὰ ὡραιότατον σχέδιον ἀνοικοδομηθεῖσα, ἀξιωτάτη ἐπιδιορθώσεως ἐκκλησία τῶν 12 'Αποστόλων ἐν Ἄργει, μετὰ ἰχνῶν ζωγραφιῶν ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ ἀρχαίου βωμοῦ ὡς ἁγίας τραπέζης, κατὰ τὴν παράδοσιν ἔργον τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου, τὰ ἐρείπια τριῶν μεγάλων 'Εκκλησιῶν, οἰκιῶν καὶ θόλων, ἐγκλειόντων τάφους πέριξ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Τελένδου, τὸ ἐν ἀποκρήμνῳ μέρει τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ νησιδίου κείμενον παρεκκλήσιον τοῦ 'Αγίου Κωνσταντίνου, τὰ τείχη τοῦ Καστελλίου μετὰ λειψάνων οἰκιῶν καὶ δεξαμενῶν ἀνὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Καλύμνου μεταξὺ Συκέας καὶ 'Αργεινωντῶν, ἡ μεγαλοπρεπὴς τρισυπόστατος ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου κρηπιδώματος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος, ὥσπερ πολλαὶ ἐκκλησίαι καὶ οἰκίαι παρὰ τὴν Ρῖνα, ταύτῃ δὲ τὰ τείχη τῶν φρουρίων Κάστρου καὶ Πέρα Κάστρου ἐν τῇ νοτίῳ κοιλάδι μετὰ λειψάνων παρεκκλησίων, οἰκιῶν καὶ δεξαμενῶν. Μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων μνη-

μείων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς ἡ παράδοσις συνδέει τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου χριστιανοῦ αὐτοκράτορος ἁγίου Κωνσταντίνου, μετὰ δὲ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἐν Τελένδῳ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἀντικρὺ ἐν Καλύμνῳ Καστελλίου, χωρισθέντων διὰ στενοῦ, ἀλλὰ βαθέος πορθμοῦ, τὰς αἰθερίας σκιὰς δύο βασιλοπούλων βασανιζομένων ὑπὸ ἔρωτος δυσέρωτος. Παρὰ τῷ Ἁγίῳ Κωνσταντίνῳ πρὸ 30ετίας εὑρέθησαν καὶ πολλὰ χρυσᾶ νομίσματα τὰ λεγόμενα Κωνσταντινάτα, ἃ ἡ βροχὴ κατεκύλισε, τοῦ ἀγγείου, ὅπερ περιέκλεισεν αὐτά, διαρραγέντος· τὸ παρὰ τοὺς 12 Ἀποστόλους ἐν ἐν τῷ Ἄργει χαμηλὸν παρεκκλήσιον τῆς Κυρᾶς κατέχει δεξιόθεν τῆς θύρας ἀνάγλυφον καθιζομένου λέοντος, ἔνδον εἰς τοὺς τοίχους ζωγραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουσι δύο γυναικεῖαι κεφαλαὶ καὶ ἄγγελος μεγάλης καλλονῆς καὶ ἀναλόγως ἀρχαίας ἐποχῆς.

Τὸ Κάστρον εἶναι ἡ κυρίως ἀκρόπολις τῆς νεωτέρας Καλύμνου. Προσκολληθεῖσα πρὸς τὴν μέσην ὀροσειρὰν διὰ στενοῦ αὐχένος, χωρισθεῖσα δὲ διὰ χαραδρῶν ἀγρίων, ὧν ἡ δυτικὴ ἄγει διὰ ζυγοῦ παρὰ τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βαθέος, καθορῶσα δὲ εἰς τὴν νότιον κοιλάδα, ἡ περιτειχισμένη ἀκρόπολις αὕτη ἔχει μόνον μίαν πρόσοδον ἐκ νότου μετὰ πύλης πλαγίως πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φρουρίου κειμένης. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι κατά τι μεγαλειτέρα ἐκείνης τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀκροπόλεως καὶ σφόδρα ὑποκλινὴς πρὸς νότον, οἱ δὲ κρημνοὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀποτομότητα ὑψηλότεροι τῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς. Τεῖχος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλῶς συντετηρημένον μετὰ τετραγώνων πύργων, πολεμιστρῶν καὶ ἐπάλξεων, περιστέφει τὸν βράχον, ἔχον ὕψος ἀπὸ τριῶν μέχρις ἑπτὰ μέτρων κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ βράχου, ᾧ προσκολλᾶται· ἐνιαχοῦ ἀναφύονται συκέαι καὶ θάμνοι ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ τείχους, ἐν ἑνὶ δὲ τῶν πύργων τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εἶναι ἐντετειχισμένα δύο φραγκικὰ οἰκόσημα, τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐπὶ μαρμαρίνων πλακῶν ἐντὸς πλαισίου ἐκ κιτρίνης πέτρας, ἀνὰ δύο μεγάλων δεξαμενῶν, ἐχουσῶν σχῆμα παραλληλόγραμμον καὶ παρεχουσῶν μετὰ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων τῇ ἄνω πόλει τὸ ἀναγκαῖον ὕδωρ, τὰ δὲ ἀνώτερα τῶν οἰκοσήμων τῶν δεξαμενῶν

ἀφήρηνται ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπου. Ὅλη ἡ μεγάλη καὶ ἀνήφορος ἐπιφάνεια γέμει καταπεπτωκυιῶν ἢ καταπιπτουσῶν οἰκιῶν καὶ παρεκκλησίων, ἐξ ὧν μόνον ὀλίγα τινὰ συντηροῦνται ὑπὸ εὐλαβῶν γυναικῶν, μὴ ἀφινουσῶν νὰ σβεννύηται τὸ ἔλαιον τῶν λαμπάδων ἐνώπιον τῶν ὀλίγων καὶ ἁπλῶν εἰκόνων. Ὑπάρχουσιν ἔτι γέροντες καὶ γραῖαι, οἵτινες ἐνθυμοῦνται, ὅτι ἐπέρασαν τὰ ἔτη τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας ἐκεῖ ἐπάνω ἀνὰ τοὺς ἄλλοτε πλήρεις ἐξωτερικῶν κινδύνων καιρούς, ὅτε ἐν ὡρισμέναις τοποθεσίαις, οἷαι τὸ Μιροβίγλιον, αἱ Βίγλαις καὶ τὸ ὄρος τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ σκοποὶ ἐσκόπουν πρὸς πρόληψιν τῶν ἐκ τῶν πειρατῶν κινδύνων, ὅτε ἡ μόνη βαρεῖα σιδηρᾶ πύλη πᾶσαν νύκτα ἐκλείετο τακτικῶς.

Τὸ ἐπάγγελμα τῆς πειρατείας ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ λίαν ἐπικίνδυνον καὶ ἀπροσοδοφόρον καὶ διὰ τοῦτο ὁσημέραι ὠλιγόστευεν, μέχρις οὗ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐξηφανίσθη. Τοῦ κινδύνου ὀλιγοστεύοντος, οἱ τῆς ἀκροπόλεως κάτοικοι εὕρισκον πολὺ κοπιαστικὸν τὸ νὰ κατοικῶσι τόσον ὑψηλά. Ἤδη περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρξαντό τινες τῶν εὐπορωτέρων καὶ τολμηροτέρων νὰ κτίζωσιν οἰκίας εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ἀκροπόλεως, παρ' αὐτὴν τὴν ἄνοδον, ἄλλοι ἠκολούθουν καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον ἐκτίσθη ἡ χώρα, κατοικουμένη νῦν ὑπὸ πέντε περίπου χιλιάδων κατοίκων, ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τριῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν, τῆς Παναγίας, ἥτις καὶ εἶναι μητρόπολις εἰς τὴν συνοικίαν τὰ Τσίκουδα, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου εἰς τὰ Θένια καὶ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους εἰς τὴν Κοκαλαριάν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας εἶναι τρισυπόστατος μετὰ στύλων ἀρχαίων ἐκ τοῦ παρὰ τὴν χώραν ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος καὶ λεπτοῦ κωδωνοστασίου, ἡ τοῦ Προδρόμου ἔχει ἐσωτερικῶς ἀρχιτεκτονικὴν Γοτθικίζουσαν, παρέχει δὲ μαγευτικὴν ἄποψιν ἐκ τῆς παρ' αὐτῇ πλατείας εἰς τὴν κοιλάδα, τὴν Πόθαιαν καὶ τὴν ἀντικρὺ Κῶ, ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἐκαλλωπίσθη διὰ μαρμαρίνου εἰκονοστασίου μετ' ἀξιολόγων εἰκόνων τοῦ Σακελλαρίου Μαγκλῆ καὶ τοῦ Θεοφίλου Μπιλλήρη Καλυμνίων. Αἱ ὁδοὶ τῆς χώρας εἶναι ἀκανόνιστοι, τινὲς μὲν αὐτῶν στενόταται, ἄλλαι δὲ εὐρεῖαι, τὸ δὲ ἔδαφος, συνιστάμενον ἐν μέρει μὲν ἐκ συμπαγοῦς βράχου, ἐν μέρει

δὲ ἐκ κροκκαλοπαγῶν πετρωμάτων εἰς ἄκρον δὲ ἀνώμαλον, διαρρηγνύεται ὑπὸ χειμάρρου προερχομένου ἐκ τῆς δυτικῆς χαράδρας, τῆς λεγομένης Λαγκάδας. Αἱ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διώροφοι οἰκίαι σπανίως ἔχουσιν ὑάλινα παράθυρα, ἀλλὰ μόνον ξύλινα φύλλα, εἶναι δὲ ἐπικεκονιασμένα δι' ἀσβέστου καὶ ἕνεκα τούτου πάλλευκα καὶ στεγασμένα διὰ στεγῶν ἐπιπέδων. Αἱ οἰκίαι τῶν εὐπορωτέρων ἔχουσιν ἰσόγειον, ὑποστηριζόμενον δι' ἀψίδων, ἀνώγειον, ἄνδηρα, δεξαμενὴν καὶ κλίβανον, ᾧ χρῶνται εἰρηνικῶς καὶ αἱ γείτονες, δωροῦσαι καθ' ἑκάστην χρῆσιν τῇ ἰδιοκτητρίᾳ ἡμίσειαν πῆτταν. Μία τῶν ἀρτηριῶν, ζωηρὰ, ἀλλὰ στενοτάτη μετὰ στομίου ὀρυσσομένου διὰ κροκκαλοπαγοῦς πετρώματος καὶ ζωογονουμένου ὑπὸ λαχανοπωλίδων καὶ ὀπωροπωλίδων, ἄγει εἰς τρίγωνον παρὰ τὴν Μητρόπολιν πλατεῖαν, ἧς μίαν πλευρὰν κατέχει τὸ πρώην ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ τόπου, ἄλλο δὲ διώροφον κτίριον χρησιμεύει ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ μητροπολίτου Λέρου Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας. Πλησίον τῆς μητροπόλεως εὑρίσκονται καὶ τὰ ἐλαιοτριβεῖα τῆς Χώρας ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁ ἐπίγειος παράδεισος τῶν παίδων κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ νωποῦ ἐλαίου. Νέαι οἰκίαι ἐν τῇ Χώρᾳ νῦν κτίζονται ὀλίγισται, αἱ δὲ μᾶλλον δυσπρόσιτοι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κάστρου καὶ εἰς τὰ στόμια τῶν δύο χαραδρῶν, τῆς Λαγκάδας καὶ τῆς ὄπισθεν Λαγκάδας καταρρέουσι, διότι πᾶσα ἐνέργεια καὶ ζωὴ τείνει εἰς τὴν παρὰ τὸν λιμένα Ποθαίαν ὅπου ἕνεκα τούτου τὰ γήπεδα ἐκτιμῶνται κατὰ τιμὰς ὑπερόγκους, ὑπενθυμιζούσας ἐκείνας τοῦ Ἄστεως τοῦ Λονδίνου.

Μεταξὺ τῆς Χώρας καὶ τῆς Ποθαίας, ἀλλὰ πολὺ πλησιέστερον τῆς τελευταίας ὑψοῦται ἐπὶ κρημνώδους βράχου, προσκολλωμένου τῇ νοτίῳ ὀροσειρᾷ, ὑπεράνω τριῶν ἀνεμομύλων, τῶν τελευταίων τοῦ εἴδους αὐτῶν, τὸ Πέρα Κάστρο. Ἕνεκα τῆς μικρᾶς περιφερείας αὐτοῦ τὸ φρούριον τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τόπος συνοικισμοῦ, ὅπως τὸ Κάστρο. Τὰ τείχη αὐτοῦ καλῶς συντετήρηνται καὶ μετροῦσιν ἔν τισι μέρεσιν ἑπτὰ περίπου μέτρα τὸ ὕψος. Ἐπὶ τοῦ νοτιοανατολικοῦ τείχους εἶναι ἐντετειχισμένα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων ἓξ οἰκόσημα φράγκων ἱπποτῶν ἀνὰ

δύο, παρατηρηθέντα καὶ ἀπεικονισθέντα ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Λουδοβίκου Ρόσς. Εἰς τὸ Φρούριον ἄγει ἐκ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας καλὴ ἑλικοειδὴς κλίμαξ ἕνεκα τοῦ παρεκκλησίου τῆς Παναγίας Χρυσοχεριᾶς, ἣν ἐπισκέπτονται συχνὰ ἰδίως αἱ γυναῖκες τῆς νήσου. Εἰς τὸ ἔξω τεῖχος τοῦ παρεκκλησίου τούτου δεξιόθεν τῆς θύρας εἶναι ἐντετειχισμένη μαρμαρίνη πλὰξ μετὰ δωρικῆς ἐπιγραφῆς λεγούσης, ὅτι Νικόδημος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρατογένους, ἱερεὺς τῶν Διοσκούρων, ἀνέθηκε τὸν νηὸν καὶ τοὺς ἀνδριάντας τοῖς Διοσκούροις καὶ τῷ Δάμῳ, ὁ δὲ ναὸς οὗτος πιθανῶς εὑρίσκετο ἐν τῇ θέσει τοῦ παρεκκλησίου. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ φρουρίου ἐντὸς τῶν τειχῶν εὑρίσκονται ἔτι παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δεξαμενὴ μεγάλη, ἀγρὸς κριθῆς, συκέαι τινὲς καὶ πλησίον ἀμυγδαλέας λευκὴ καλύβη, ἐν ᾗ διατρίβουσιν ὡς φύλακες τῶν ἱερῶν τούτων γηραλέον ζεῦγος.

Ὀλίγον κατώτερον τοῦ Πέρα Κάστρου ἐπὶ ὑψώματος ἐν τῇ κοιλάδι ἀνηγέρθη παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Μαρίνης τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλόγου, τοῦ κατὰ τὸ 1890 ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ πρώτου μητροπολίτου Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας κ. Χρυσάνθου, χρησιμεύοντος δὲ καὶ ὡς τόπος συνεδριάσεων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου. Εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην μετετέθη νεωστὶ καὶ τὸ ἡνωμένον τῆς Χώρας καὶ Ποθαίας ἑλληνικὸν σχολεῖον εἴς τινας ἐνῳκιασμένους οἰκίσκους. Ὀλίγα βήματα κατώτερον ἄρχονται αἱ πρῶται οἰκίαι τῆς Ποθαίας ἐγειρόμεναι ἀραιῶς ἀναμέσον κήπων. Βλέπει τις ἐκεῖ πορτοκαλέας, λεμονέας καὶ ροδέας, ἐνιαχοῦ νεαρὰν κυπάρισσον, διάφορα λαχανικά, ἄριστον καπνὸν καὶ δή τινα μονήρη φοίνικα. Βαθμηδὸν αἱ οἰκίαι συμπυκνοῦνται μέχρι τῆς προκυμαίας, πλατυτάτης ἐν τῷ νοτίῳ αὐτῆς μέρει, ἐκλιπούσης δὲ ὁλοτελῶς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παραλίας ἐγειρομένης ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Λουδοβῖκος Ρὸσς, ὁ πρὸ πεντηκονταετίας ἐπισκεφθεὶς τὴν Κάλυμον, εὗρεν ἐν τῇ Ποθαίᾳ μόνον περὶ τὰς 60 οἰκίας καὶ ἀποθήκας, νῦν δὲ ἡ κάτω πόλις ἀριθμεῖ σχεδὸν διπλασίας οἰκίας καὶ διπλάσιον πληθυσμὸν τῆς ἄνω. Ἡ σύγχρονος Πόθαια ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν σπόγγων, δι'

ἣν ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ λιμένος εἶναι ζωτικὸν ζήτημα. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀνήγειρον μόνον ἀποθήκας ἢ μαγαζιὰ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἐξ οὗ ὑφίσταται ἡ συνήθεια καὶ νῦν νὰ ὀνομάζωνται καὶ αἱ οἰκίαι τῆς Ποθαίας καταχρηστικῶς μαγαζιὰ, ταχέως δ' εὕρισκον καταλληλότερον καὶ ἀνετώτερον νὰ κατοικῶσι διαρκῶς ἐκεῖ. Αὐτοῖς ἠκολούθουν οἱ ἱερεῖς, αἱ ἀρχαὶ, τὰ δικαστήρια, τὰ σχολεῖα, καὶ οὕτω συνέστη ἡ ζωηρὰ κάτω πόλις μετὰ τῶν 8500 κατοίκων αὐτῆς ἐν καιρῷ δύο γενεῶν. Καὶ αὕτη ᾠκοδομήθη ἀκανονίστως ἐπὶ ἐδάφους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμαλοῦ, παρὰ τὴν θάλασσαν δὲ ἑλώδους, ἀφ' οὗ ὁ κύριος χείμαρρος τῆς νήσου, ποτιζόμενος ἐκ τῶν δύο παρὰ τὴν χώραν χαραδρῶν καὶ δύο ἄλλων προερχομένων ἐκ τοῦ Ἄργους, εἰσβάλλει ἐκεῖ, καταφέρων ἐν καιρῷ τῶν χειμερινῶν βροχῶν σημαντικὰ ποσὰ ὕδατος. Πρό τινων ἐτῶν ἡ Χώρα καὶ Πόθαια ἡνώθησαν δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ γεφύρας, ἥτις ὅμως κατεκρημνίσθη ὑπὸ τῶν ἐξηγριωμένων ὑδάτων τοῦ χειμάρρου. Ἐπρόκειτο νὰ ἱδρυθῇ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων διὰ λεωφορείων, ἀλλ' ἔκτοτε ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα αὕτη, δὲν ὑπάρχει δὲ ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ οὔτε μία ἅμαξα.

Πρὸ 60 ἐτῶν ἔτι ἠδύνατό τις νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἔδαφος ὁλοκλήρου τῆς Ποθαίας ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς, ἐν ᾧ σήμερον τιμᾶται ἑκατομμυρίων τινῶν χωρὶς τῶν κτιρίων. Πλησίον τῆς θαλάσσης παρὰ τὸν λιμένα τὰ γήπεδα φυσικῷ τῷ λόγῳ εἶναι ἀκριβώτερα καὶ μᾶλλον περιζήτητα, οὕτω ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ ὁ κ. Νομικὸς Χριστοδουλάκης ἔκτισε τὴν καλλιμάρμαρον οἰκίαν αὐτοῦ, τιμᾶται 1000 λιρῶν ὀθωμανικῶν ἢ 24,000 φράγκων χρυσῶν. Ἀπὸ πολλοῦ ἡ πεδιὰς καίπερ ἔχουσα πλάτος σχεδὸν ἑνὸς χιλιομέτρου, δὲν ἀρκεῖ ταῖς οἰκίαις, αἵτινες ἀνερριχήθησαν ἕνεκα τούτου μέχρι σημαντικοῦ ὕψους ἀνὰ τὰ στρώματα τῆς κισήρεως καὶ δὴ καὶ ἀνὰ τὰς βραχώδεις κλιτύας τῆς μέσης καὶ νοτίου ὀροσειρᾶς. Αἱ οἰκίαι τῆς Ποθαίας εἶναι ἐπιδεικτικώτεραι τῶν τῆς Χώρας, τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔχουσι στέγας ἐξ ἐρυθρῶν κεραμίδων ἀντὶ τῶν ἐξ ἀργιλλώδους δωμίτιδος γῆς, ἄλλαι δὲ εἶναι κεκανονισμέναι διὰ μαρμαρίνων ἐξωστῶν μετὰ σιδηρῶν κιγκλίδων. Μόνον τὸ νότιον ἥμισυ τῆς

πόλεως ἔχει εὐρεῖαν προκυμαίαν, τὸ δὲ βόρειον στενοχωρεῖται ὑπὸ οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν ἐκτὸς ἀμμώδους τινὸς πλατείας, ὅπου εὑρίσκεται τὸ ναυπηγεῖον τῶν λέμβων καὶ σκαφῶν. Ἐνιαχοῦ τῆς προκυμαίας, ἣν ἤρχισαν νὰ στρώνωσι διὰ τετραγωνικῶν λίθων, ἰδίως παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καθημερινῶς γίνεται ἀγορά. Ἀνὰ τὸ πλατὺ δὲ αὐτῆς μέρος ἐκτείνεται πυκνὴ σειρὰ δημοσίων κτιρίων, ἐμπορικῶν καταστημάτων καὶ καφενείων. Ἄντικρυ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν νοτιοανατολικῶς ἐξαπλοῦται ἡ Κῶς, ἡ πατρὶς τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Ἀπελλοῦ, μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ τοξοειδοῦς ὄρους Δίκεσου καὶ τῶν εὐφορωτάτων χαμηλῶν μερῶν, πληροῦσα τὸν ὁρίζοντα καὶ παριστῶσα οὕτως τὴν θάλασσαν ὡς λίμνην. Ἡ Πόθαια εἶναι ἡ ἕδρα τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἀρχῶν πλὴν τῆς Μητροπόλεως, ἥτις ἑδρεύει ἐν τῇ Χώρᾳ, καϊμακαμίου, πρωτοδικείου, τελωνείου, ὑγειονομείου, ἀστυνομίας καὶ φυλακῆς.

Ἡ Πόθαια ἐμπεριέχει πολλὰς καὶ ὡραίας ἐκκλησίας, ὧν αἱ περισσότεραι ἔτι κτίζονται ἢ κοσμοῦνται, ὡς ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Παναγία τοῦ Κουβούση, ἡ Παναγία ἡ Καλαμιώτισσα καὶ ἄλλαι. Ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἐτελειώθη ἡ ὡραιοτέρα πασῶν, ἡ τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραλίας τοῦ λιμένος μετὰ θόλου μολυβδοσκεπάστου, εἰκονοστασίου, ἄμβωνος, ἀρχιερατικοῦ θρόνου, μαρμαρίνων, καὶ ἀξιοσημάντων εἰκόνων τοῦ Σακελλαρίου Μαγκλῆ καὶ τοῦ Γεωργίου Οἰκονόμου Καλυμνίων. Ὁ Μαγκλῆς ἀνήκει εἰς τοὺς καλλιτέρους ζωγράφους τῆς ἀναγεννηθείσης ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, ὁ δὲ Οἰκονόμος εἶναι ὁ ἐπάξιος αὐτοῦ μαθητής. Καὶ οἱ δύο εἶναι τέκνα ἁπλῶν σπογγαλιέων καὶ ὡς τοιοῦτοι εἶχον νὰ παλαίωσιν ἀρκούντως κατὰ τῆς ἀνάγκης, μέχρις οὗ ἐνίκησε τὸ πνεῦμα τῆς καλλιτεχνίας. Ὁ Μαγκλῆς ὁ σπουδάσας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ ἀποβιώσας προώρως ἐν Καλύμνῳ πρὸ ἑπταετίας, ἐκαλλώπισε δι' ὡραίων εἰκόνων τὰς ἐκκλησίας τῆς Κων]πόλεως, τοῦ Γαλαζίου, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς γενετείρας νήσου.

Ὁ ἐν Καλύμνῳ ναὸς τοῦ Χριστοῦ ἐμπεριέχει ἔργα αὐτοῦ τέσσαρας εἰκόνας κατὰ τὸν γνωστὸν γάλλον ζωγράφον Δωρέ, τὸν Ἰώβ, τὸν Φαρισαῖον καὶ Τελώνην, τὸν ἐλεήμονα Σαμαρείτην,

καὶ τὴν ἔξωσιν τοῦ 'Αδὰμ καὶ τῆς Εὔας ἐκ τοῦ Παραδείσου, ἐν αἷς ὑπερτερεῖ τὸ ὑπόδειγμα αὐτοῦ. 'Επίσης ἐπέτυχε πολὺ εἰς τὸν Ἅγιον Χρυσόστομον, ὀλιγώτερον δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Πολὺ ἀξιόλογοι εἶναι δὲ καὶ δύο εἰκόνες αὐτοῦ ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τοῦ ἐν τῷ Ἄργει παρεκκλησίου τοῦ Θεολόγου, παριστῶσαι ἡ μὲν τὸν Χριστὸν διδάσκοντα, ἡ δὲ τὴν Παναγίαν μετὰ τοῦ παιδίου Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ ἄλλαι ζωγραφίαι, ἃς κατέχουσιν ἡ ἐν Σμύρνῃ διαβιοῦσα χήρα τοῦ καλλιτέχνου καὶ οἱ ἐν Καλύμνῳ συγγενεῖς αὐτοῦ, ὁ μὲν κ. 'Εμμανουὴλ Πατέλλης προτομὴν τοῦ Χριστοῦ, κλῶντος τὸν ἄρτον, μετὰ τοῦ Ἰωάννου, ἐπιπεσόντος τῷ στήθει αὐτοῦ, μέρος τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, ἡ δὲ ἄγαμος αὐτοῦ ἀδελφὴ Ἄννα Μαγκλῆ τὴν Ὑπαπαντήν, τὰς προτομὰς τῶν γονέων καὶ αὐτοῦ τοῦ καλλιτέχνου, ἀλληγορίαν τοῦ φθόνου καὶ ἄλλα.

Ὁ δὲ Γεώργιος Οἰκονόμος ὁ σπουδάσας ἐν 'Αθήναις, Μονάχῳ καὶ Ρώμῃ, ἐπέρανε τὸν καλλωπισμὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιαι εἶναι ἡ εἰκὼν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ σειρὰ χαρακτηριστικῶν κεφαλῶν τῶν προφητῶν καὶ βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ, ὡς καὶ ἡ δημιουργία τῆς Εὔας. Τελειώσας πέρυσι τὸν καλλωπισμὸν τῆς ἐν Σφὰξ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν νῆσον, καταγινόμενος εἰς εἰκονογραφίας διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τοῦ Κουβούση. Ὡς ἁγιογράφοι διακρίνονται ἐπίσης Θεόφιλος Μπιλλήρης καὶ Σακελλάριος Πιλάτος. Εὐέλπιδες δὲ θιασῶται τῆς ζωγραφικῆς εἶναι Μιχαὴλ 'Αλαχοῦζος, Μιχαὴλ Κουρὸς, Σακελλάριος Πιζάνιας καὶ Ἰωάννης Ζερβός, ἀξιόλογος δὲ ξυλογλύπτης Νικόλαος Καλλίας.

ΤΑ ΣΚΑΦΑΝΔΡΑ

Τὰ σχολεῖα τῆς Ποθαίας ὥσπερ καὶ ἐκεῖνα τῆς Χώρας διακρίνονται μᾶλλον διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων καὶ τῶν προόδων τῶν μαθητῶν ἢ διὰ τοῦ σχήμα-

τος τῶν κτιρίων, πλὴν τοῦ νεοκτίστου σχολείου τῶν ἀρρένων ἐν τῇ θέσει Παντίνῳ, οὗπερ τὰ ἐγκαίνια ἑωρτάσθησαν ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ', τοῦ ἀπὸ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, γόνου τῆς εὐάνδρου Ἠπείρου. Σπανίως ἀκούει τις τόσον καλὰς ἀπαντήσεις, οἵας ἐν ταῖς δημοσίαις ἐξετάσεσι τῶν ἐν Ποθαίᾳ καὶ Χώρᾳ σχολείων ταῖς διεξαγομέναις ἐν τῇ κυρίᾳ ἐκκλησίᾳ ἑκάστου τόπου ἐν συρροῇ πολλῶν ἐργατῶν, τῆς ἐφορείας καὶ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν τῶν ἐξεταζομένων. Ἰδίως καλῶς κατηρτισμένον προσωπικὸν διδασκόντων κέκτηται τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, ᾧ λείπει μόνον μία τάξις διὰ νὰ εἶναι πλῆρες γυμνάσιον καὶ ὅπερ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διευθύνει ὁ ἐμβριθὴς λόγιος κ. Νικόλαος Καλαβρός. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ διδασκαλικὴ μέθοδος τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς νήσου εἶναι τοιαῦται, ὥστε οἱ τελειόφοιτοι τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου διακρίνονται πανταχοῦ διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ χρηστότητα αὐτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίαν εὐδοκιμοῦσιν ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ τοῦ βίου.

Οὐκ εὐκαταφρόνητος ἀριθμὸς ἱεραρχῶν, ἱερέων, διδασκάλων, καλλιτεχνῶν, ἰατρῶν καὶ νομικῶν προῆλθεν ἐκ τοῦ καταστήματος τούτου, οὗτινος ἡ ἐπίδρασις ὑπερβαίνει πολὺ τὰ ὅρια τῆς νήσου. Νομικοὶ καὶ ἰατροὶ Καλύμνιοι εὑρίσκονται ἐν Ῥόδῳ, Σμύρνῃ, Ἀθήναις, Κων]πόλει, Ὀδησσῷ, Ἀτταλείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς ἐν Σμύρνῃ, Ἀθήναις, Κων]πόλει, Μόσχᾳ καὶ Λιβερποὺλ καὶ διδάσκαλοι ἐν ταῖς πέριξ νήσοις, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ὡς ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔσπειραν τοὺς πρώτους σπόρους τῆς παιδείας ἐν τῇ νεωτέρᾳ Καλύμνῳ καὶ φιλοστόργως ἐκαλλιέργουν αὐτήν, εὐγνωμόνως σέβονται ὁ ἀοίδιμος ἱερομόναχος Ἰεζεκιὴλ Παπουτσῖνας καὶ ὁ κατὰ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1894 ἐν ἡλικίᾳ 94 ἐτῶν ἀποβιώσας Νομικὸς Καλαβρός. Τὸ παρθεναγωγεῖον τῆς Ποθαίας διευθύνει ἡ δεσποινὶς Καλαβροῦ, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ἐκ Τενέδου δεσποινίδος Δεσποίνης Μιχαηλίτση.

Ἤδη δὲ τραπῶμεν εἰς τὴν κυριωτέραν βιομηχανίαν τῆς νήσου τὴν σπογγαλιείαν. Ὁ πεταλοειδὴς κόλπος ταχυπόρων πλοίων ἀντὶ τῶν τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα πρὸ τριακονταετίας,

τῶν λεγομένων σκαφῶν, ἐστερημένων τῶν ἐξαρτημάτων, ὅπως περὶ τὰ τέλη ἀπριλίου καὶ ἀρχὰς Μαΐου φέρωσιν ὄχι πλέον τὸ ἄνθος τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ δηλαδὴ 1300 νεανιῶν καὶ ἀνδρῶν, ἀλλ' ὀλίγας τινὰς ἑκατοντάδας πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τὴν σπογγαλιείαν. Ἡ τῆς Καλύμνου βιομηχανία τῶν σπόγγων ἤρξατο μικρὰ καὶ μετριόφρων κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, πρῶτον παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καλύμνου καὶ τῶν πέριξ νήσων, ἔπειτα εἰς ὁλόκληρον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἀνὰ τὴν νότιον ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς Τριπόλεως τῆς Συρίας, περὶ δὲ τὸ ἔτος 1840 ἤρχισαν νὰ καταπλέωσιν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μανδρούχας μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Δέρνας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1860 εἰς τὴν Δέρναν καὶ Βεγγάζην, ἀπὸ τοῦ 1884 καὶ εἰς τὴν Τρίπολιν τῆς Βαρβαρίας καὶ Σφάξ, σποραδικῶς δὲ καὶ μέχρι Τύνιτος καὶ Ἀλγερίου.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Καλύμνιοι ἐναύλωσαν μεγάλα πλοῖα τῆς Λέρου, Σάμου καὶ Κάσου, εἰς ἃ ἐτέθησαν ἀπὸ 20 μέχρι 30 σκαφῶν σπογγαλιευτικῶν, μέχρις οὗ τὴν πρώτην σκάφην ὡδήγησε περὶ τὰ 1860 ὁ γενναῖος Λέριος πλοίαρχος Γεώργιος Ἀντωνέλλος εἰς τὴν Βεγγάζην, ὃν ἔπειτα ἐμιμήθησαν πάντες οἱ Καλύμνιοι. Ἡ ὀλιγόστευσις τῶν σπόγγων ὠθεῖ τοὺς τολμηροὺς δύτας εἰς ἀεὶ μεγαλειτέρας ἀποστάσεις, εἰς ἀεὶ μεγαλείτερα βάθη, ταύτην δὲ προξενεῖ ἰδίως ἡ ἀπὸ 28 ἐτῶν ἐνεργουμένη ἁλιεία διὰ τῶν καταδυτικῶν μηχανῶν, ἢ σκαφάνδρων, ἐπικινδύνων οὐ μόνον διὰ τὸ εἶδος τῶν σπόγγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑγιείαν καὶ ἔτι τὴν ζωὴν τῶν δυτῶν. Ἡ σπογγαλιεία ἐνεργεῖται διὰ τεσσάρων τρόπων· πρῶτον διὰ τοῦ καμακίου, δηλαδὴ σιδηρᾶς τριαίνης μετὰ τεσσάρων ἄκρων, ἐπὶ δύο συνδεδεμένων ξυλίνων κονταρίων 20 μέτρων, βοηθοῦντος καὶ μηχανισμοῦ ὀπτικοῦ, συνισταμένου ἐκ σιδηροῦ κοίλου κυλίνδρου ἔχοντος πρὸς τὴν βάσιν παχεῖαν ὕαλον, ἥτις διὰ πιέσεως ἐξομαλύνουσα τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καθιστᾷ τὸ ὕδωρ διαυγέστερον, δεύτερον διὰ τῆς γαγγάβας ἢ σακκοειδοῦς δικτύου περίπου τεσσάρων μέτρων τὸ μῆκος, συρομένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς θαλάσσης, τρίτον διὰ καταδύσεως γυμνῷ τῷ σώματι, καὶ τέταρτον διὰ καταδύσεως ἐντὸς μηχανῆς.

Οἱ Καλύμνιοι χρῶνται μόνον τοῖς δυσὶ τελευταίοις τρόποις, οἱ Ὑδραῖοι τῷ πρώτῳ καὶ τετάρτῳ, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Χαλκῖται τῷ τετάρτῳ, οἱ Συμαῖοι δὲ τοῖς τρισὶ τελευταίοις.

Πλὴν εὐαρίθμων μεμονωμένων κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκκινήσεων ἐκτελουμένων διὰ μηχανῶν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἡ γενικὴ ἐκκίνησις γίνεται κατὰ τὸ θέρος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἀπριλίου μέχρι τῶν ἀρχῶν ὀκτωβρίου. Ὁ σπογγαλιεὺς ζῇ ὅλον τὸν χειμῶνα μὲ πίστωσιν, λαμβάνει τὰ διὰ τὴν διατροφὴν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας ἀναγκαῖα χρήματα εἰς δάνειον ἐπὶ τῇ μελλούσῃ ἐργασίᾳ αὐτοῦ, τὸ δὲ φθινόπωρον πληρώνει μὲ ἁδροὺς τόκους τὰς ὀφειλὰς αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς λείας, ἣν φέρει εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Καλύμνου. Ἐφ' ἑκάστου τῶν ταχυπόρων πλοίων, τῶν χωρὶς μηχανῶν ἐργαζομένων, ἐπιβαίνουσι 5 ἢ 6 δῦται ἡλικίας 19 μέχρι 40 ἐτῶν, ὧν ὁ εἷς εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πλοίου συνάμα δὲ καὶ πλοίαρχος, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ δύο ἄλλοι ἄνδρες, οἱ λεγόμενοι κωπηλᾶται πρὸς κωπηλασίαν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν δυτῶν, οἵτινες τρώγουσι μόνον τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν ἐργασίαν. Τὸ εἰσόδημα ὅλης τῆς ἐκκινήσεως διανέμεται μεταξὺ τῶν δυτῶν ἀνὰ ἴσα μερίδια, τὸ δὲ πλοῖον λαμβάνει ἐπίσης ἕν, οἱ δὲ κωπηλᾶται ἀνὰ ἥμισυ μερίδιον, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑποκεκομμένου μισθοῦ. Τὰ περισσότερα τῶν πλοίων τούτων ἔχουσι χωρητικότητα οὐ πλέον τῶν τεσσάρων ἢ πέντε τόνων, ἕνα ἱστὸν μετὰ κεραίας καὶ πέντε ἱστίων, ὥσπερ καὶ τρία ζεύγη κωπῶν, ὅπως δύνανται νὰ κινῶνται καὶ ἐν νηνεμίᾳ ἢ κατ' ἐναντίου ἀνέμου.

Οἱ γυμνοὶ δῦται κατέρχονται μέχρι βάθους 40 ὀργυιῶν ἢ 70 μέτρων, μένουσι δὲ ἐντὸς τοῦ ὕδατος δύο ἢ τρία λεπτά, ὀλίγιστοι δὲ 4, ὡς ἐν τῇ τελευταίᾳ μὲν γενεᾷ οἱ δίδυμοι Ἰωάννης καὶ Ἀντώνιος Περώνης, τὰ κοινῶς λεγόμενα δεμέλχα, ἐν δὲ τῇ προτελευταίᾳ οἱ ἐξάδελφοι Γεώργιος καὶ Νικόλαος Μαγριωλῆς. Δυστυχῶς ὁ Ἰωάννης Περώνης ἔγεινε κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1893 βορὰ καρχαρίου παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Βαρβαρίας πλησίον τῆς Τριπόλεως. Ὅπως καταβαίνῃ ταχύτερον εἰς τὸν βυθὸν ὁ δύτης ἐγχειρίζεται ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο κατειργασμένην πλάκα

λευκοῦ μαρμάρου, ζυγίζουσα περίπου 10 ὀκάδας καὶ κρατῶν αὐτὴν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, πηδᾷ ἀπὸ τοῦ πλοίου κατὰ κεφαλῆς εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῷ χονδρὸν σχοινίον δεδεμένον ἔνθεν μὲν εἰς τὴν ὀπὴν τῆς πλακός, ἔνθεν δὲ διὰ λεπτοτέρου εἰς τὸν καρπὸν τῆς δεξιᾶς ἀκολουθεῖ αὐτῷ· ἡ πλὰξ αὕτη τοῦ σχοινίου καλεῖται σκανδάλι. Χρώμενος τῇ πλακὶ καὶ πηδαλίῳ, ὁ δύτης διευθύνεται εἰς τὸ ζητούμενον μέρος καὶ περιπατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς θαλάσσης, ἀποσπῶν καὶ βάλλων τοὺς σπόγγους εἰς δίκτυον, ὅπερ κρέμαται ἐκ τοῦ αὐχένος καὶ τῆς ζώνης αὐτοῦ. Εἰς σημεῖον διδόμενον διὰ τοῦ σχοινίου ἀνελκύουσιν αὐτόν. Ὁ μόνος σοβαρὸς κίνδυνος, ὃν ὑφίσταται, προέρχεται ἐκ τοῦ καρχαρίου, αἱ δυστυχίαι ὅμως συμβαίνουσι σπανιώτερον ἢ ὅσον ὑποθέτει τις. Αἱ ἐπικινδυνώτεραι διὰ τὸν δύτην στιγμαὶ εἶναι αἱ τῆς καταβάσεως καὶ ἀναβάσεως, ἐκείνης, ὅτι ὁ καρχαρίας ἐνεδρεύει ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ πλοίου, ὅπερ ἐνίοτε συμβαίνει, ταύτης, διότι δύναται εὐκολώτερον νὰ συλλάβῃ τὸν ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ ἀνελκυόμενον. Τὴν ὑπεροχὴν δὲ τῶν Καλυμνίων δυτῶν ἀναγνωρίζουσιν οἱ λοιποὶ διὰ τῆς παροιμίας «βουτᾷ ὡς Καλύμνιος».

Τὸ πλοῖον, ὅπερ ἐργάζεται διὰ μηχανῆς, δέχεται 5 ἕως 9 δύτας ὥσπερ καὶ 19 ἄνδρας δι' ὑπηρεσίας τῆς μηχανῆς, συνοδεύεται δὲ ἀεὶ ὑπὸ βρατσέρας κατεχούσης τὰς τροφὰς καὶ τὸ ἁλίευμα. Ἡ ἐκκίνησις μιᾶς μηχανῆς καλῶς ἐξωπλισμένης ἀνὰ ἓν θέρος εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς ἀπαιτεῖ τὸ στρογγύλιον ποσὸν 40,000 φράγκων χρυσῶν, ἡ δὲ ἐκκίνησις πλοίου μετὰ γυμνῶν δυτῶν μόνον 3,000 φράγκων. Ὁ ἐμμήχανος δύτης δύναται νὰ μένῃ ὑπὸ τὴν θάλασσαν ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας, ἐὰν τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνῃ 15 ὀργυιάς, ἀλλ' ἀφοῦ οἱ σπόγγοι ἤδη εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ βαθύτερον, καὶ ὁ ἐμμήχανος δύτης δὲν δύναται νὰ μένῃ ἐν τῷ βυθῷ 35 ὀργυιῶν πλέον τῶν 3 ἢ 4 λεπτῶν, ὑφιστάμενος προσέτι κινδύνους διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ζωὴν αὐτοῦ πολὺ μεγαλειτέρους ἐκείνων, οἵτινες ἀπειλοῦσι τὸν γυμνὸν δύτην ἐκ τοῦ καρχαρίου. Ἡ πίεσις τοῦ ὕδατος ἐν βάθει ἀπὸ τῶν 25 μέχρι 40 ὀργυιῶν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἐπὶ μακροτέρᾳ διαμονῇ τὸ αἷμα παρὰ πολὺ ὠθεῖται ἐκ τῶν κάτω μερῶν τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἄ-

νω, πρὸς τὴν καρδίαν καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ ὡς ἐκ τούτου σὺν τῷ χρόνῳ ἀναφαίνεται παραλυσία τῶν μελῶν ἢ καὶ αἰφνίδιος θάνατος. Ἔπειτα δὲ τὰ τέκνα τῶν μηχανικῶν, ἰδίως δὲ τῶν παραλύτων, διακρίνονται ἐπὶ ἀδυναμίᾳ καὶ ὀλιγοχρονίᾳ, ὥστε ὁλόκληροι πληθυσμοὶ, πρὶν τόσον ἀναγκαῖοι, ἀπειλοῦνται ὑπὸ ἐκφυλισμοῦ. Περὶ τῶν κινδύνων τούτων ἔγραψεν ἐκτενέστερον ὁ Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς Κ. Κατσαρᾶς Συμαῖος.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Καλύμνου ὀρθῶς προησθάνθη τὸ κακὸν, ὅπερ ἀνέμενεν αὐτὸν ἐκ τῆς μηχανῆς. Ἀλλ' ὁ λαὸς ὀρθῶς ἠννόησε τὴν φοβερὰν σημασίαν τῆς ἐφευρέσεως ταύτης δι' αὐτὸν, σήμερον δὲ εἶναι πανθομολογούμενον, ὅτε αἱ μηχαναὶ ἔβλαψαν καὶ βλάπτουσι τὴν πρὶν τόσον ἀκμαίαν βιομηχανίαν, ὑποσκάπτουσι τὴν ὑγίειαν τόσων ἀκμαίων νεανιῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ μειώνουσιν ἐπαισθητῶς τὴν εὐημερίαν τῆς Καλύμνου καὶ τῶν λοιπῶν σπογγαλιευτικῶν τόπων. Ὁ δὲ ἐτήσιος φόρος αἵματος ὑπολογίζεται πλὴν τῶν παραλύτων ἀπὸ 100 ἕως 150 νεκροὺς ἐπὶ χιλίων ὡς ἔγγιστα ἐργαζομένων ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν μηχανῶν Καλύμνου, Σύμης, Ρόδου, Χάλκης, Καστελλορίζου, Μοσχονησίων, Ὕδρας, Αἰγίνης καὶ Τρίκερι πρὸς βλάβην ἔτι καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου. Ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου δὲ τοῦ 1893 ὁ λαὸς τῆς Καλύμνου ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ ὁμοθυμαδὸν προέβη εἰς σοβαρὰ διαβήματα ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῶν μηχανῶν καὶ εἰς ἀποστολὴν ὑπομνήματος πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν Σουλτάνον, τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὴν Α. Υ. τὸν Μέγαν Βεζύρην, τὴν Α. Ε. τὸν μουτεσσαρίφην Χίου.

Τὸ τελευταῖον ἐπίσημον ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ μέτρον τῆς Καλύμνου ἦν ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὴν Κων]πολιν ἀποστολὴ δύο πληρεξουσίων τῶν κ. κ. Μιλτιάδου Καραβοκυροῦ δικηγόρου καὶ Νικολάου Καλαβροῦ σχολάρχου, Καλυμνίων καὶ τῶν δύο.

Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τούτου, ὅπερ ἐστάλη ὑπὸ τῶν δημογερόντων τῆς Καλύμνου κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1894 ἐξ ὀνόματος τῆς προμάχου νήσου καὶ ἄλλων σπογγαλιευτικῶν τόπων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀναφέρω μόνον τὰς ἑξῆς πολυσημάντους περικοπὰς, ὡς λίαν ἀκριβῶς παριστώσας τὴν λυπηρὰν κατάστασιν

τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐπεμβάσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως.

«Καὶ πρῶτον μὲν αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ εἶναι ὀλεθριώταται εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τῶν στατιστικῶν τῶν κατ'ἔτος γινομένων, καὶ τὰς ὁποίας δύνανται νὰ βεβαιώσωσι καὶ ὅλαι αἱ κατὰ τόπους ἁρμόδιαι αὐτοκρατορικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἐκ τῶν σπογγαλιέων τῶν ἐργαζομένων διὰ τῶν μηχανῶν τούτων δέκα μὲν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀποθνήσκουσιν ἀμέσως ἐν αὐτῇ τῇ ἐργασίᾳ, ἕτεροι 15 % καθίστανται διὰ βίου παραλυτικοί, ἀκίνητοι καὶ ἄχρηστοι εἰς πᾶσαν ἐργασίαν, οἱ δὲ λοιποὶ καθίστανται κατ' οὐσίαν ἄνθρωποι ὅλως ἐκνενευρισμένοι καὶ καχεκτικοί. Αἱ σπογγαλιευτικαὶ κοινωνίαι εἶναι πλήρεις ἀπὸ τοιούτους παραλυτικοὺς καὶ ἀπὸ χήρας καὶ ὀρφανὰ τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποθανόντων, ἐλεεινὰ θύματα καὶ ἀπαισίους μάρτυρας τῆς ἀπανθρώπου ταύτης ἐργασίας, ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν ἐσχάτην δυστυχίαν καὶ ἀπελπισίαν. Τοὐναντίον δὲ ἐκ τῶν φυσικῶν σπογγαλιέων, δηλαδὴ τῶν ἁπλῶν κολυμβητῶν εἶναι σπανία περίπτωσις νὰ ἀποθάνῃ εἷς ἐπὶ δύο χιλιάδων ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ ἀπ' ἐναντίας μάλιστα οἱ τοιοῦτοι εἶναι πολὺ ὑγιέστεροι ἢ οἱ χερσαῖοι».

«Δεύτερον: Αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ κατέστρεψαν τὸ εἶδος τῶν σπόγγων ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν θαλασσῶν καὶ ἐν γένει τῆς Μεσογείου. Ἄλλοτε, πρὸ τῶν μηχανῶν, ἐνῷ ἐν ταῖς αὐτοκρατορικαῖς θαλάσσαις εἰργάζοντο, καθὼς προείπομεν, ἀπειράριθμα σπογγαλιευτικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἅπαντα ἐξῆγον ἄφθονον ἁλίευμα καὶ ὅλοι ἔμενον εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης, ἐν τούτοις αἱ θάλασσαι αὗται ἦσαν πάντοτε πλήρεις ἀπὸ σπόγγους καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα βάθη αὐτῶν, σήμερον δέ, ἐνῷ δὲν ἔμεινεν οὐδὲ τὸ δέκατον τῶν σπογγαλιευτικῶν πλοίων, ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχουσι πλέον σπόγγοι ἐπαρκεῖς δι' ἐργασίαν οὐδὲ εἰς τὰ μεγαλήτερα βάθη τῆς θαλάσσης, εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ κατέλθῃ ὁ σπογγαλιεὺς εἴτε διὰ μηχανῆς εἴτε καὶ ἄνευ μηχανῆς. Ὁ δὲ λόγος εἶναι, διότι τοὺς ἐξηφάνισαν ἀδίκως καὶ παραλόγως αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναί, διότι ὁ μὲν ἁπλοῦς κολυμβητής, καταβαίνων εἰς

τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, ἐξάγει μόνον τοὺς μεγάλους καὶ χρησίμους σπόγγους, οἱ δὲ μικροὶ καὶ ἄχρηστοι σπόγγοι μένουσι καὶ δύναται πάλιν νὰ τοὺς εὕρῃ προσεχῶς σπόγγους τελείους καὶ χρησίμους, ἐνῷ ὁ διὰ τῆς μηχανῆς σπογγαλιεύς, ἐπειδὴ καὶ καιρὸν πολὺν δύναται νὰ μένῃ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ἐρευνήσῃ καλῶς τὰ ἐν αὐτῇ καί, τὸ σπουδαιότερον, ἡ περικεφαλαία τῆς μηχανῆς εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ μεγεθυντικοὺς φανούς, οἵτινες μεγεθύνουσι καθ' ὑπερβολὴν καὶ τὰ ἐλάχιστα ἀντικείμενα, ἐξάγει καὶ αὐτοὺς τοὺς μικροτάτους σπόγγους καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν εἰς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ὅπου ἤθελε πέσῃ, φέρει τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν».

«Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις σαφέστερον τὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ ἐπέφερον εἰς τὰς σπογγαλιευτικὰς κοινωνίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τὴν σπογγαλιευτικὴν βιομηχανίαν ἐν γένει, εἶναι ἀρκετὸν νὰ ρίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρίσκονται σήμερον. Ἡ Συρία, παραδείγματος χάριν, ἥτις ἄλλοτε, ὡς προείπομεν, εἶχεν ἄνω τῶν 800 σπογγαλιευτικῶν πλοίων, σήμερον δὲν ἔχει πλέον εἰμὴ μόλις 40, οἱ δὲ δυστυχεῖς αὐτῆς σπογγαλιεῖς, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ζήσωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, ἐγκατέλιπον αὐτὰς καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Τὸ Καστελλόριζον, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Νίσυρος, ἡ Τῆλος, ἡ Λέρος καὶ ἡ Πάτμος διὰ νὰ ἦναι σπογγαλιευτικαὶ καὶ αὗται ἔπαθον τὸ αὐτό. Ἡ Κάλυμνος, ἥτις ἄλλοτε, ὡς εἴπομεν, εἶχε 370 σπογγαλιευτικὰ πλοῖα, σήμερον δὲν ἔχει εἰμὴ μόνον 36 κολυμβητικά, 26 μηχανὰς καὶ ὀλίγας τινὰς λέμβους, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐργάζονται οὐδὲ τὸ δέκατον τῶν κατοίκων. Ἡ Σύμη καὶ ἡ Χάλκη ἔπαθον τὸ αὐτό. Ἐν γένει δὲ αἱ σπογγαλιευτικαὶ κοινωνίαι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἕνεκα τῶν μηχανῶν τούτων ἔχασαν τοὺς ἀκμαιοτέρους των νέους, εἶδον τὰ κεφάλαιά των κατεστραμμένα καὶ τὸ ἐμπόριόν των περιερχόμενον εἰς δυσάρεστον θέσιν.

Αὗται εἶναι αἱ ὀλίγαι περικοπαὶ τοῦ σπουδαίου καὶ συγκινητικοῦ ὑπομνήματος τῶν Καλυμνίων. Ἰδιαιτέρας δὲ ὑποστηρίξεως

τυγχάνει τὸ ζήτημα τῶν σκαφάνδρων πρὸς αἰσίαν λύσιν ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ΄, τοῦ ἀπὸ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, ὅστις ἀντελήφθη τοῦ μεγάλου κακοῦ ἐκ τοῦ πλησίον. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ τέως πανιερωτάτου μητροπολίτου ἐπιστρέψας ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Κάλυμνον, ηὐτύχησα νὰ ἀξιωθῶ τῆς εὐνοίας τοῦ διαπρεποῦς ἱεράρχου, κρίνω δὲ ἀπαραίτητον καθῆκόν μου ἐν πραγματείᾳ περὶ Καλύμνου νὰ περιγράψω διὰ βραχέων τὸν βίον καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐξόχου ἀνδρός.

Ἐγεννήθη κατὰ τὸν μάρτιον τοῦ 1831 ἐν Πλισιβίτση ἐκ γονέων εὐσεβῶν Χριστοδούλου καὶ Ἑλένης Τσάτσου, ἔλαβε δὲ ἐν τῷ Ἁγίῳ βαπτίσματι τὸ ὄνομα Ἄγγελος, μεταβληθὲν ἔπειτα ἐν τῷ ἱερατικῷ σταδίῳ εἰς Ἄνθιμον. Λίαν ἐνωρὶς ἐν τῇ ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν ἀπώλεσε τὸν πατέρα, ἔμπορον ἐξ Ἰωαννίνων, ἡ δὲ μήτηρ ἐπεδόθη μετὰ μεγίστου ζήλου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν 7 τέκνων αὐτῆς, ἐξ ὧν ὁ Ἄγγελος ἦν ὁ τεταρτότοκος. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προκαταρκτικῶν σπουδῶν ὁ Ἄγγελος ἠσπάσθη τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ἐν ἔτει δὲ 1848 ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Ἰωαννίκιος ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἱερέα. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ὁ νεαρὸς Ἄνθιμος ἐφοίτα ἐπὶ 3 ἔτη εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης, ὅπου ἔλαβε τὸ δίπλωμα καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας, διωρίσθη δὲ μετ᾽ οὐ πολὺ καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ διασήμῳ Ζωσιμαίᾳ σχολῇ ἐν Ἰωαννίνοις. Κενωθείσης δὲ κατὰ τὸ 1866 τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας Παραμυθίας ἐν Ἠπείρῳ ἡ ἱερὰ Σύνοδος, ἐκτιμῶσα τὴν ἀξίαν τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ καὶ ἱεροκήρυκος ἐξέλεξεν αὐτὸν ἐπίσκοπον Παραμυθίας.

Κατὰ τὸ 1887 προήχθη εἰς μητροπολίτην Αἴνου, ἔνθα συνέγραψεν ἐν ἔτει 1885 πραγματείαν, δημοσιευθεῖσαν ἐν Ἀθήναις, περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Ρενάν, ἀπετέλεσε δὲ μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Κων]πόλεως ἀπὸ 1885 μέχρι 1887, διακριθεὶς ἐπὶ διαφόροις ζητήμασι

σπουδαιοτάτοις, ἐν οἷς ἀντετάχθη εἰς τὴν γνώμην τῆς πλειονοψηφίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οἰκουμεν. Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Δ', ἐπισυμβάντα κατὰ τὸ 1886 ὁ μητροπολίτης Αἴνου Ἄνθιμος ὑπεστήριξε μετὰ τεσσάρων ἄλλων μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ πρώην πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', ἀλλ' ἐξελέγη Διονύσιος ὁ Ε'. Τότε ἡ Αὐτοῦ Πανιερότης ὁ Ἄνθιμος ὑπέβαλε κανονικὴν παραίτησιν ἀπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Αἴνου καὶ μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα ἀφιερώθη ὁλοκλήρως εἰς τὴν μελέτην τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ συνέγραψε περὶ τὰς ἑκατὸν ἐξηγήσεις τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, ἐκδοθείσας ἐν δυσὶ τόμοις ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1893.

Ἀλλὰ τοιοῦτος ἀνὴρ διαπρέψας ἐν τῇ χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν χριστιανικαῖς ἀρεταῖς, ἦν προωρισμένος νὰ δρᾷ κοινωφελέστατα εἰς ἀνωτέρας θέσεις καὶ δὴ καὶ τὴν ἀνωτάτην. Τοῦτο κατιδοῦσα καὶ ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἐξέλεξεν αὐτὸν πρῶτον μὲν μητροπολίτην Κορυτσᾶς ἐν ἔτει 1893, εἶτα δὲ τῷ 1894 μητροπολίτην Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, ὅθεν κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1895 ἐκλήθη εἰς τὸν ἀνώτατον Θρόνον τῆς Ὀρθοδοξίας τῇ ψήφῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους.

Μετρίου ἀναστήματος, ἰσχνός, ἡλιοκαής, λευκοπώγων καὶ λευκόθριξ μετὰ μελανῶν ἔτι ὀφρύων καὶ καστανοχρόων σπινθηροβολούντων ὀφθαλμῶν, ἀπέριττος τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν τροφήν, διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἤδη προδίδει τὸ σπάνιον κρᾶμα ἀγαθῆς καὶ σταθερᾶς ψυχῆς, ὀξυνοίας καὶ θελήσεως. Κοσμούμενος ὑπὸ τῶν σπανίων ἀρετῶν τῆς ὀλιγαρκείας, μετριοφροσύνης, δικαιοσύνης καὶ φλογερᾶς πρὸς τὸν Ὕψιστον καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, καταγοητεύει πάντας ὅσοι ἔχουσι τὴν εὐτυχίαν νὰ πλησιάσωσιν αὐτόν, διὰ τῆς ἁπλῆς καὶ συνάμα εὐγενεστάτης συμπεριφορᾶς, ἀναμιγνύων εἰς τὴν ὁμιλίαν ὁτὲ μὲν εὐφυολογίας Σωκρατικάς, ὁτὲ δὲ ῥητὰ καὶ ἀλληγορίας ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Κύριον σκοπὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως αὐτοῦ ἀείποτε προέθετο τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ διὰ τοῦ συνεχοῦς κηρύγματος τοῦ θείου λόγου καὶ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ,

ἐφ᾽ ᾧ καὶ πανταχοῦ κατέλιπε παρ᾽ ἅπασιν ὀρθοδόξοις τε καὶ μωαμεθανοῖς ἀρίστην καὶ ἀνεξάλειπτον ἀνάμνησιν.

Τοιοῦτος ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφίᾳ ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ Ζ΄, ὁ ἀπὸ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, οὗ τὴν ἀναχώρησιν βαθέως θρηνεῖ μετὰ τῶν δύο ἄλλων νήσων ἡ Κάλυμνος, καίπερ βεβαία οὖσα, ὅτι ὁ πρώην ἄμεσος ποιμενάρχης αὐτῆς Ἄνθιμος δὲν λησμονεῖ αὐτὴν ἐν τῇ βασιλευούσῃ.

Ἤδη τρέπομαι εἰς τὴν διήγησιν τῶν λοιπῶν ἀξιομνημονεύτων τῆς νήσου.

Αἱ ἐν τῇ νήσῳ μένουσαι οἰκογένειαι τῶν δυτῶν συχνὰ ἐνθυμοῦνται αὐτῶν, τῶν τόσον μακρὰν ἀποδημούντων, ἰδίως αἱ μητέρες, αἱ σύζυγοι καὶ ἀδελφαί, αἱ ψάλλουσαι παρὰ τὴν ἐργασίαν, ἰδίως εἰς τὸ ἄλεσμα τῆς κριθῆς, ἢ τοῦ σίτου διὰ τοῦ χειρομύλου, αὐτοσχεδίαστα ᾄσματα, τὰ λεγόμενα καλλημερίσματα, ἐν οἷς εὔχονται τοῖς ἀγαπητοῖς οἰκείοις πᾶν ἀγαθόν, ὅπερ δύναται νὰ ὑπαγορεύῃ ποιητικὸν πνεῦμα καὶ αἴσθημα βαθύ. Λόγου δὲ γενομένου περὶ τοῦ ἀλέσματος τῆς κριθῆς, ὁμολογῶ μετ᾽ εὐχαριστήσεως ὅτι αἱ κόραι καὶ γυναῖκες τῆς Καλύμνου κατέχουσι καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς κατασκευῆς γευστικωτάτων καὶ θρεπτικωτάτων κουλουρίων ἐκ κριθῆς, ἅπερ μετ᾽ ἄλλων ἀντικειμένων στέλλονται μνήμης καὶ ἀγάπης ἕνεκα τοῖς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἀφρικῆς ἁλιεύουσι δύταις δι᾽ ἰδιαιτέρων πλοίων, διατηρούντων τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος, ἔτι δὲ καὶ μακρυνοῖς συγγενέσιν ἢ φίλοις. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον δὲ οἱ δῦται ἐπιστρέφουσι μετὰ τοῦ ἐλαστικοῦ ἁλιεύματος αὐτῶν εἰς τὴν Κάλυμνον καὶ ἤδη ἄρχεται ἡ μεγάλη ἀγορὰ τῶν σπόγγων, ἥτις ἐξακολουθεῖ μέχρι τῶν Χριστουγέννων μετ᾽ ἰδιαιτέρας ζωηρότητος.

Οἱ Καλύμνιοι εἶναι παρὰ πολὺ ἐπιχειρηματίαι καὶ ἀντὶ νὰ περιμένωσιν ὅπως ἔρχωνται οἱ ξένοι προτιμῶσιν αὐτοὶ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰ ξένα μέρη καὶ ὡς ἐκ τούτου εὑρίσκονται Καλύμνιοι σπογγέμποροι καὶ σπογγοπῶλαι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς

Εὐρώπης, εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἔτι εἰς ἄλλα τινὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὅθεν ἐν τῇ μικρᾷ νήσῳ ταύτῃ ὑπάρχουσι τόσοι γνῶσται ξένων γλωσσῶν, ὅσοι ἴσως ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τόπῳ τῆς ὑφηλίου τοῦ αὐτοῦ μεγέθους. Πολλοὶ τῶν γλωσσομαθῶν καὶ ἐμπορικωτάτων νησιωτῶν ἔμειναν μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ἀλλάξαντες τὴν ὑπηκοότητα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐν Καλύμνῳ ὑπάρχουσι πλεῖστοι Ἕλληνες, εἶτα δὲ καὶ Ρῶσοι, Γερμανοί, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἄλλοι πολῖται. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἔμποροι τῆς Καλύμνου ἔφερον τοὺς σπόγγους των εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Ναυπλίου μέχρι τοῦ 1839, ἔκτοτε δὲ εἰς Σμύρνην καὶ Τεργέστην μέχρι τοῦ 1860. Ἀπὸ τὸ ἔτος τοῦτο πλεῖστοι διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐν ᾗ βιοῦσιν ἄνω τῶν τριακοσίων. Οἱ σπουδαιότεροι σπογγεμπορικοὶ οἶκοι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἶναι κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν πόλεων οἱ ἑξῆς: ἐν Βιέννῃ Θέμελις Διαμαντῆς καὶ Γεώργιος Κουρεμέτης, ἐν Βρυξέλλαις Ἀδελφοὶ Ζερβοί, ἐν Λονδίνῳ Ἀδελφοὶ Συμεών, ἐν Λιβόρνῳ Ἀδελφοὶ Τουλουμάροι, ἐν Λειψίᾳ Ἀντώνιος Μάγκος, ἐν Μαδρίτῃ Δημήτριος Ἀλεξιάδης, ἐν Μονάχῳ Θέμελις Ζερβός, ἐν Μόσχᾳ Γεώργιος Σκουμβουρδῆς, ἐν Πειραιεῖ Γεώργιος Πελεκᾶνος, ἐν Στοκχόλμῃ Θεοδωρίδης καὶ Τσάπος, ἐν Τεργέστῃ Θεόφιλος Κουτρούλης, ἐν Φραγκφούρτῃ ἐπὶ Μοίνου Ἀδελφοὶ Ἡλιάδη καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Καλύμνου ἐπασχολοῦνται καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, κηπουρικὴν καὶ κτηνοτροφίαν. Πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ἐκ Καλύμνου ἐξήγοντο σπόγγοι ἀξίας 2,000,000 φράγκων χρυσῶν κατ' ἔτος· τελευταίως δὲ ἠλαττώθη τὸ ποσὸν τοῦτο ἐπαισθητῶς. Ἐκτὸς αὐτῶν ἐξάγονται ἑσπεροειδῆ σῦκα καὶ μέλι, εἰσάγονται δὲ σχεδὸν πάντα τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων καὶ πρὸς ἐμπόριον. Ἰδίως νῦν ὅτε τὰ σκάφανδρα καταστρέφουσι τὴν πρὶν ἀκμάσασαν σπογγαλιείαν, πτωχεύσαντες πλοίαρχοι καὶ ἄεργοι δῦται τρέπονται εἰς τὴν γεωργίαν. Αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι τοῦ χειμῶνος, δηλαδὴ ἡ ἀροτρίασις καὶ ἡ σπορά, ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, αἱ δὲ τοῦ

θέρους ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ κορασίων, διότι οἱ ἄνδρες πρὶν μὲν ἔλειπον ὁλοτελῶς, ἀπασχολούμενοι εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν σπογγαλιείαν, νῦν δὲ δὲν συνείθισαν ἔτι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν πραγμάτων. Σχεδὸν ἑκάστη οἰκογένεια καλλιεργεῖ διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ οἴκου ὀλίγην κριθήν, σπανιώτερον σῖτον, τὸ ἐπίλοιπον δὲ εἰσάγεται ἐν σχήματι κόκκων ἢ ἀλεύρων. Τὰ χωράφια κεῖνται συχνὰ πολὺ ὑψηλὰ παρ' ἀποτόμους πλευράς, κλημακηδὸν ἀναβαίνοντα, χωρὶς ἡ ἐπιμέλεια τῶν καλλιεργητῶν νὰ παραβλέπῃ ὀλίγα μέτρα τετραγωνικὰ χώματος καλλιεργησίμου.

Καλοὶ ἀγροὶ κριθῆς ὑπάρχουσιν οὐ μόνον εἰς ἐπίπεδα μέρη τῶν κοιλάδων, ἀλλὰ καί τινα ὀροπέδια τῆς βορείου καὶ νοτίου ὀροσειρᾶς, πρὸ πάντων ἐν τῷ Ἄργει καὶ ἐν τῷ ὀμόρφῳ Βοθυνίῳ· Ἑκάστη οἰκογένεια καλλιεργοῦσα κριθὴν ἔχει τὸ μικρὸν στρογγύλον ἀλώνιον αὐτῆς ἔν τινι τῶν μικρῶν ἀγρῶν καὶ ἤδη περὶ τὰ μέσα μαΐου βλέπει τις τὰς γυναῖκας ἢ κορασίδας φερούσας τὴν χρυσῆν κριθήν, ἣν ἔκοψαν διὰ τοῦ δρεπάνου, ἢ ἁπλῶς ἐξερρίζωσαν διὰ τῶν χειρῶν εἰς τὸ ἀλώνιον, ὅπου μικροὶ ἀλλ' εὐειδεῖς βόες χρησιμοποιούμενοι καὶ διὰ τὸ ἄροτρον ὡς καὶ ὄνοι ἀλωνίζουσι τοὺς στάχεις, ἐν ἐλλείψει δὲ τῶν ζώων, αἱ γυναῖκες κοπανίζουσι τὴν κριθὴν διὰ βαρέος καμπύλου κοπάνου. Πρὸς καλλιέργειαν δὲ ἀγρῶν μεγαλειτέρων ἐκτάσεων, ἢ ἁπλῶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονώσεως, σχηματίζονται συχνὰ συντροφίαι μεταξὺ τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων. Αἱ εὔποροι ἢ νεωτερίζουσαι τῶν οἰκογενειῶν τῆς Ποθαίας ἀπέβαλον τὴν μικρὰν γεωργίαν ταύτην, μεταβαλοῦσαι τοὺς ἀγροὺς εἰς κήπους ἢ ἐνοικιάζουσαι αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ αἱ συκαῖ, αἱ φυτεῖαι καπνοῦ, οἱ ἀμπελῶνες, ὥσπερ καὶ αἱ κυψέλαι ἀπαιτοῦσιν οὐ μικρὰν ἐπιμέλειαν, καὶ ταῦτα πάλιν πρὸ πάντων ἐκ μέρους τῶν γερόντων καὶ τῶν γυναικῶν. Εἰς τὰς συνήθεις ἐργασίας τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων ἀνήκει καὶ ἡ ὑδροφορία, τὸ ἄλεσμα διὰ τοῦ χειρομύλου καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν κλαδιῶν ἐκ τῶν ὀρέων διὰ τὸ μαγειρεῖον, τὸ πλύσιμον καὶ ἰδίως τὴν ἀρτοποιίαν, ἥτις γίνεται κατὰ πᾶν Σάββατον ἐν παρὰ ταῖς οἰκίαις κλιβάνοις.

Τὰ δημόσια πηγάδια τῆς Ποθαίας καὶ τῆς Χώρας, ἰδίως

τῆς τελευταίας παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ εἰς τὴν Ἐμπροσθινὴν ἀγούσῃ ὁδῷ, ζωογονοῦνται διαρκῶς ὑπὸ ὑδροφόρων γυναικῶν καὶ κορασίδων πάσης ἡλικίας, αἵτινες ἱστάμεναι ἐπὶ τῶν πλατέων χειλέων τῶν πηγαδίων συχνὰ ἀνὰ τρεῖς καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ὁμοῦ συγχρόνως πληροῦσι τὰς μεγάλας πηλίνας στάμνας αὐτῶν, ἀντλοῦσαι τὸ ὕδωρ διὰ σιδηρῶν ἀντλιῶν, κρεμαμένων ἐκ μακροῦ σχοινίου, καὶ ἔπειτα βραδεῖ τῷ βήματι φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν. Πολὺ δυσκολωτέρα ὅμως ἐργασία εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν φρυγάνων καὶ κλαδιῶν, ἃ πολλαχοῦ αὐξάνουσιν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐξ ὧν ἤθελον γείνει ταχέως δάση, ἐὰν δὲν κατεστρέφοντο. Βλέποντες τὰς γυναῖκας καὶ κορασίδας ταύτας ἀνὰ δύο, τρεῖς καὶ πλείονας ἐπὶ τῶν δυσβάτων τούτων ἀτραπῶν κατερχομένας τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, φερούσας ἐπὶ τοῦ αὐχένος καὶ ὑποστηριζούσας ταῖς χερσὶ τὸ βαρὺ φορτίον, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάζωμεν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ καρτερίαν αὐτῶν. Οἱ κῆποι εὑρίσκονται εἰς τὰ βαθύτερα μέρη, ὅπου εὐκόλως εὑρίσκεται ὑπόγειον ὕδωρ, ὅπως ἐν Ποθαίᾳ ἐν τῇ Ἐμπροσθινῇ θέσει καὶ παρὰ τὴν Ρῖνα ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος. Ἡ ἄρδευσις ἐκτελεῖται διὰ μηχανήματος, ὃ κινεῖ ἡμίονος. Τὰ προϊόντα τῶν κήπων τούτων εἶναι πρὸ πάντων ἑσπεροειδῆ. Ἄνευ τεχνικῆς ἀρδεύσεως εὐδοκιμοῦσιν αἱ βερικουκκαί, δαμασκηνέαι, ἀμυγδαλαῖ, ῥοδέαι, ὥσπερ καὶ ἰδίως αἱ συκαῖ καὶ ἐλαῖαι, οἱ ἀμπελῶνες καὶ αἱ φυτεῖαι καπνοῦ. Ἡ κτηνοτροφία ἐνεργεῖται ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐν Καλύμνῳ, καὶ περιορίζεται δὲ πλὴν τινων βοῶν, ὄνων καὶ χοίρων, εἰς πρόβατα καὶ αἶγας. Ἡ νῆσος νῦν ἀριθμεῖ πεντήκοντα περίπου ποιμενικὰς οἰκογενείας μετὰ 5000 προβάτων καὶ 3000 αἰγῶν, βοσκομένων ὑπὸ ποιμένων καὶ βοσκοπουλῶν ἐλευθέρως ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν ἐν ἀργίᾳ διατελούντων ἀγρῶν ἀντὶ μικροῦ φόρου, πληρονομένου εἰς τὸν δῆμον, ἡ δὲ νῆσος διατέμνεται διὰ τῆς μέσης ὀροσειρᾶς εἰς δύο ἡμίση, ὧν ἕκαστον ἀλληλοδιαδόχως καθ' ἕκαστον ἔτος χρησιμεύει πρὸς σπορὰν ἢ βοσκήν, νεωστὶ δὲ σκέπτεται ἡ δημογεροντία νὰ περιορίσῃ σημαντικῶς τὴν ἐλευθέραν βοσκὴν ταύτην πρὸς ὄφελος τῆς γεωργίας.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων εἶναι ἁπλῆ, ἀλλ' ἰδιόρρυθμος καὶ γραφική. Ὑπὲρ τὸ λευκὸν ὑποκάμισον, τὸ ὁποῖον αἱ κομψαὶ κρύπτουσι διὰ μισοφουστάνου χρωματιστοῦ μετὰ κεντημάτων, φορεῖται στενὸς χιτὼν βαθέος χρώματος, τὰ λεγόμενα καβάδια, ἔμπροσθεν ἀνοικτὸς, περιεζωσμένος ὑπὲρ τὴν ὀσφὺν διὰ πλατείας μελαίνης ζώνης μετὰ μακρῶν θυσάνων, ἐνῷ μέλαν ἢ κίτρινον, ἐνίοτε δὲ καὶ λευκὸν μανδύλιον, τὸ λεγόμενον *τσεμπέρι*, προφυλάττει τὴν κεφαλὴν, ἧς αἱ τρίχες συνδέονται διὰ κοκκίνου κεφαλοδέματος, ὁ δὲ χιτὼν δεικνύει ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν μέχρι τοῦ γόνατος τομὴν, ὡς παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Λακαίναις, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζῃ ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἐν τῇ πορείᾳ. Συνήθως αἱ γυναῖκες φοροῦσι πρὸς ταύτην τὴν ἐνδυμασίαν κίτρινα ὑποδήματα μὲ ὑψηλὰ καλάμια κατὰ τῶν πετρῶν, θάμνων καὶ ἀκανθῶν, ὅπως οἱ ποιμένες, οἱ Κρῆτες καὶ οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται, τινὲς δὲ αὐτῶν βαδίζουσι καὶ ἀνυπόδητοι. Αὕτη ἡ παλαιὰ ἐνδυμασία ὑπείκει εἰς ἄλλην ἠρέμα, ἧς τὸ ἰδιάζον συνίσταται ἐν τῷ ὅτι ἀντὶ τῶν καβαδίων, τοῦ ἔμπροσθεν ἀνοικτοῦ χιτῶνος, φορεῖται τὸ φουστάνι μὲ σούφρας ἀρχομένας πολὺ ὑψηλὰ, ἕνεκα δὲ τούτου λείπουσιν ἡ ζώνη καὶ τομαί. Τὰ διὰ τὴν νεωτέραν ἐνδυμασίαν ταύτην ἁρμόδια ὑποδήματα εἶναι τὰ λεγόμενα σκαφόνια μαῦρα καὶ κοντά. Ἀλεξήλια, χειρόκτια καὶ ὁ λίαν εὐμετάβλητος συρμὸς τῶν Παρισίων δὲν ἐπεξέτειναν ἔτι τὸ διὰ τὰ βαλάντια τῶν ἀνδρῶν τόσον δυσβάστακτον βάρος εἰς τὰς Ἀμαζόνας τῆς Καλύμνου.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν εἶναι μᾶλλον ποικίλη, ὅπως πρέπει καὶ νὰ τὸ περιμένωμεν, ἀφοῦ ἡ νῆσος ἀναδεικνύει παρὰ τὸν συντηρητικώτατον ποιμένα, τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον καὶ δύτην, τὸν κομψὸν μεγαλέμπορον τῶν πρωτευουσῶν τῆς Ἑσπερίας. Μεταξὺ τῶν πλοιάρχων καὶ δυτῶν δὲν εἶναι σπάνιοι ἄνδρες ὡραῖοι καὶ ἐλευθέριοι τοὺς τρόπους, ἀκούραστοι δὲ οὐ μόνον εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις, εἰς τραγούδια, παιγνίδια καὶ χορόν. Ἡ χειμερινὴ ἐνδυμασία τῶν ποιμένων κατασκευάζεται ἐκ χονδροῦ φαιοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, συνίσταται δὲ ἐκ βρακίου, γελεκίου, σκούφου καὶ ὑψηλῶν κιτρίνων

ὑποδημάτων· μακρὰ δὲ ποιμενικὴ ράβδος μετὰ σιδηροῦ ἀγκιστρίου εἶναι ἡ ἀχώριστος σύντροφος αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ σακκούλα ἐκ τοῦ δέρματος νεογνῶν αἰγὸς διὰ τὸν καπνόν. Τὸ θέρος φοροῦσι τὰ αὐτὰ φορέματα μόνον ἐκ βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ ψάθινον πῖλον. Ἡ ἐνδυμασία τῶν δυτῶν εἶναι, πρὸ πάντων εἰς τὰς ἑορτάς, ζωγραφικὴ καὶ κομψή, συνισταμένη ἐκ κεντητοῦ καὶ ἐπὶ τῶν νώτων περιπλοκάδην δεδεμένου γελεκίου ἐπὶ τοῦ παλλεύκου ὑποκαμίσου, μαύρων ἢ κυανῶν στιλπνῶν βρακίων, καλτσῶν διαφόρων χρωμάτων, μαύρων σκαφονίων καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ψαθίνου πίλου ἢ κούκου, ἐκ γούνων· τὸ πρὶν κόκκινον φέσιον μετὰ μαύρου ἢ κυανοῦ θυσάνου ἔγεινεν ἤδη σπάνιον. Συχνὰ βλέπομεν τοὺς ψαθίνους πίλους τῆς Φλωρεντίας, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ρωσικὴν κασκέταν, φερομένην ὑπὸ τῶν εἰς Ρωσίαν μεταβαινόντων, τῶν κοινῶς Ρώσων λεγομένων.

Ὡς εἰς τὰ πλεῖστα ἄλλα μέρη, τὰ κατοικούμενα ὑπὸ ὀρθοδόξων, καὶ ἐν τῇ Καλύμνῳ ὑπάρχει ἀρχαιόθεν τὸ ἔθιμον, ὅτι οἱ γονεῖς, ἀδελφοὶ καὶ στενώτεροι συγγενεῖς φροντίζουσι περὶ τῆς ὑπανδρείας τῶν κορασίδων, προικίζοντες αὐτὰς ἐν καλῇ ὥρᾳ, καὶ πρὸ πάντων κατασκευάζοντες διὰ τὸ μέλλον ζεῦγος οἰκίαν. Καὶ ἡ πενεστέρα οἰκογένεια καταβάλλει τὴν δέουσαν φροντίδα, ὅπως αἱ θυγατέρες αὐτῆς μὴ ὑπηρετῶσιν ἐν ξέναις οἰκίαις, ὡς ὑπηρέτριαι, ἀλλ' ἐργάζωνται ἐν τῇ ἰδίᾳ μέχρι τῆς ὑπανδρείας. Μόνον τελευταίως ἡ διαφορὰ τῶν περιουσιῶν ἐπήνεγκεν εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ὀλίγας ἐξαιρέσεις. Οἱ γάμοι, παρατεινόμενοι ἐπί τινας ἡμέρας, ἑορτάζονται πλουσιοπαρόχως ὑπὸ πυκνὴν συρροὴν συγγενῶν καὶ φίλων, ἐλευθέρως ζητούντων καὶ διατασσόντων ὅσα ἐπιθυμοῦσι· τότε ψάλλονται ᾄσματα, χορεύονται οἱ ἐγχώριοι χοροὶ μετὰ χάριτος καὶ ἀκουρασίας, ἐν οἷς πρωταγωνιστεῖ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χοροῦ χορεύων.

Ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῆς ἑορτῆς τῆς Ἐπιφανείας καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀπόκρεων, εἰς τὸ Πάσχα καὶ ἄλλας θρησκευτικὰς ἑορτὰς ἐπίσης ψάλλουσι καὶ χορεύουσιν ἢ ἀληθέστερον ἔψαλλον καὶ ἐχόρευον, διότι ἡ κακουχία τῶν τελευ-

ταίων ἐτῶν πνίγει τὴν ὄρεξιν τῶν διασκεδάσεων. Ἰδίως ἄξιαι προσοχῆς εἶναί τινες αὐτοσχεδίαστοι ἐρωταποκρίσεις κατὰ διαφόρους σκοποὺς ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ ἀσκαύλου, τῆς λύρας καὶ τοῦ βιολίου· ἑορτάζονται δὲ καὶ πανηγύρεις ἔξω τῶν δύο πόλεων, ἰδίως ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τῇ ὁμωνύμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πατέλλας, ἢ τῆς Παναγίας Γαλατιανῆς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐν τῷ μετοχίῳ τῶν Ἀργινωτῶν. Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον συρρέει πληθυσμὸς πολὺς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος ἐπὶ τῶν μόλις ἐπιστρεψάντων ἐκ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀλλαχόθεν πλοίων, ὅπως παραδίδηται δι' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν συγκομιδὴν τῶν ἐλαιῶν. Αἱ περισσότεραι οἰκογένειαι συνείθισαν νὰ μένωσιν εἰς τὰ χωράφια αὐτῶν τὸν καιρὸν τῆς συγκομιδῆς τῶν σύκων καὶ τοῦ τρυγητοῦ ἐν καλύβαις ἐκ φυλλωμάτων τῆς ροδοδάφνης, αἵτινες βαθμηδὸν ἀντικαθίστανται ὑπὸ λιθοκτίστων οἰκιῶν καὶ ἐπαύλεων, ὧν ἡ ὡραιοτέρα ἐν μαγευτικῇ θέσει ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πατέλλας ἀνήκει εἰς τὸν ὑποπρόξενον τῆς Ἑλλάδος Νικόλαον Συμεών. Εἴς τινας τῶν προυχόντων ὅμως δὲν ἤρκεσαν τὰ ἐν τῇ νήσῳ κτήματα καὶ διὰ τοῦτο ἠγόρασαν σημαντικὰς γαίας ἐν τῇ ἄντικρυ χερσονήσῳ τῆς Καρίας μεταξὺ Μύνδου καὶ Ἁλικαρνασσοῦ, ὡς οἱ Ἀδελφοὶ Ὀλυμπῖται καὶ Ἀδελφοὶ Μαγκλῆ.

Προΐστανται τῆς νήσου ἐκ μέρους τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως εἷς καϊμακάμης, ἐκ μέρους δὲ τοῦ πληθυσμοῦ εἷς δήμαρχος καὶ εἷς ταμίας, οἱ λεγόμενοι δημογέροντες, μετὰ ὀκτὼ συμβούλων, ἐκλεγόμενοι ἐτησίως περὶ τὰ Χριστούγεννα διὰ γενικῆς ψηφοφορίας. Εἰς τὸν δήμαρχον τοῦ ἔτους 1894 κ. Μιχαὴλ Μαγκλῆν, ὅστις τυγχάνει καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Τραπέζης, ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία νὰ ἐγγράψῃ εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ τὴν κατάργησιν τῶν τόσον βλαβερῶν σκαφάνδων, ὁ δὲ νῦν δήμαρχος κ. Θέμελις Ὀλυμπίτης ὑποστηρίζει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην μετὰ οὐχ ὀλιγωτέρου πατριωτικοῦ ζήλου. Τὰ ἔσοδα τοῦ δήμου τῶν Καλυμνίων ἀνέρχονται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 60,000 φράγκα χρυσᾶ ἐτησίως, πηγάζουσι δὲ ἐκ τοῦ φιλανθρωπικοῦ δικαιώματος τῶν εἰσα-

γομένων σπόγγων καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων, τῆς δεκάτης τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῶν ποιμνίων, ἅτινα ἀναλίσκονται εἰς τὸν πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν φόρον, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς διατήρησιν τριῶν δημοσίων ἰατρῶν, δύο δημοσίων φαρμακείων καὶ διαφόρων ὑπαλλήλων τῆς δημογεροντίας.

Ὅπως ἠδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Καλυμνίων, οὗτοι ἐν τῷ βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι μιᾶς γενεᾶς ἢ τῶν τελευταίων 33 ἐτῶν παρήγαγον ἀναλόγως μέγαν ἀριθμὸν πεπαιδευμένων καὶ ἱκανῶν ἀνδρῶν· Ἡ Κάλυμνος ἀνέδειξε πλὴν πολλῶν ἱερέων καὶ ἱερομονάχων ἐντὸς καὶ ἔξω τῆς νήσου τὸν πρὸ ἐτῶν μεταστάντα πρὸς Κύριον μητροπολίτην Κρήτης Μελέτιον Μαζόρον, τοὺς ἐν Ἀθήναις συνοδικοὺς ἐπισκόπους Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιον Κασσάραν καὶ Θαυμακοῦ Μισαὴλ Πατέλλην, τοὺς ἀρχιμανδρίτας Νικηφόρον Ζερβὸν ἐν Λίβερπουλ, Σεραφεὶμ Σκαρούλην καὶ Μισαὴλ Παραβάτην ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀμβρόσιον Τσάππον ἐν Τρικκάλοις, τὸν ἡγούμενον Γεθσημανῆς Βασίλειον Λουλουδιᾶν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ. Προΐσταται δὲ νῦν τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἐν τῇ νήσῳ ὁ Πανιερώτατος μητροπολίτης Σωφρόνιος, ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, διάδοχος τοῦ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀναρρηθέντος Ἀνθίμου ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ, ὁ καὶ χειροτονήσας Ἄνθιμον τὸν Ζ΄ ἱεροδιάκονον.

Ἐν τῷ παιδαγωγικῷ κλάδῳ δὲ ἐξεῖχον καὶ ἐξέχουσιν ὁ πρὸ πολλοῦ ἀποβιώσας ἱερομόναχος Ἰεζεκιὴλ Παπουτσίνας, ὁ μετὰ τοῦ ἤδη μνησθέντος μακαρίτου Νομικοῦ Καλαβροῦ ἀναζωπυρήσας ἐν τῇ γενετείρᾳ νήσῳ τὰ φῶτα τῆς παιδείας, ὁ ἐν Καλύμνῳ σχολάρχης κ. Νικόλαος Καλαβρὸς, ὁ ἐν Λέρῳ σχολάρχης κ. Ἰωάννης Ἀμησλᾶς, ὁ φυσιοδίφης κ. Νικόλαος Γαλανὸς καὶ ἄλλοι. Ἐνῷ δὲ πρὸ τριακονταετίας ἡ Κάλυμνος ἠναγκάσθη νὰ προσκαλέσῃ ἐκ Θηβῶν τὸν τότε νεαρὸν ἰατρὸν, νῦν δὲ γνωστὸν καθηγητὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Δημήτριον Κόνσολαν, ὡς μὴ ἔχουσα ἴδιον, ἔκτοτε παρήγαγε 22 ἰατροὺς, ὧν σχεδὸν ὅλοι ἐσπούδασαν ἐν Μονπελιὲ ἢ Παρισίοις καὶ ἐξ ὧν ἀναφέρω μόνον ὀλίγους τινὰς δρῶντας μακρὰν τῆς γενετείρας νήσου, τὸν ὑφηγη-

τὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Ἀντώνιον Κανδύνην, τὸν κ. Ἀριστείδην Σδῦνον ἐν Σμύρνῃ, τὸν κ. Σπυρίδωνα Καραβοκυρὸν ἐν Ρόδῳ. Ἐκ τῶν νομικῶν ἀναφέρω μόνον τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει διακεκριμένους δικηγόρους κ. Μιλτιάδην Καραβοκυρὸν καὶ κ. Ἱπποκράτην Ταυλάριον, ὅστις καὶ ὑπῆρξεν ἐν διαφόροις μεγαλοπόλεσιν ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὀθωμ. κράτους. Ὡς ρήτωρ καὶ συγγραφεὺς ἀνεδείχθη ὁ κ. Μιχαὴλ Γαλανὸς, νῦν διευθυντὴς τῆς «Ἀναπλάσεως» ἐν Ἀθήναις, ὡς ἀρχαιοδίφης ὁ κ. Ἰωάννης Καλλισπέρης. Ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος διέπρεψεν ὁ κατὰ τὸ 1891 ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσας Νικόλαος Καλλισπέρης, τῶν τέκνων τοῦ ὁποίου ὁ μὲν υἱὸς Γεώργιος διακρίνεται ὡς δικηγόρος, ἡ δὲ πρεσβυτέρα θυγάτηρ Σεβαστὴ ὡς φιλόλογος, ἡ δὲ νεωτέρα Ἐρασμία ὡς καλλιτέχνις ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Περὶ δὲ τῶν ζωγράφων ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῷ δέοντι τόπῳ.

Ἡ Κάλυμνος οὐ μόνον στέλλει τοὺς νεανίας καὶ ἄνδρας αὐτῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς ἀπόκτησιν χρημάτων καὶ παιδείας, ἀλλ᾽ἀνέῳξε καὶ στάδιον εὐρὺ ἐργασίας διὰ πολλοὺς ξένους. Οὕτως ἐγκατέστησαν ἐν τῇ φιλοξένῳ νήσῳ ταύτῃ πολλοὶ Κρῆτες, Λάκωνες, Κυνουριεῖς καὶ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου ὡς μικρέμποροι καὶ τεχνῖται, ἐκ τῶν νησιωτῶν δὲ οἱ Καρπάθιοι ἀπασχολοῦνται ἀποκλειστικῶς ὡς κτίσται, οἱ δὲ Σιφναῖοι ὡς ναυπηγοὶ, οἱ δὲ Πάτμιοι ὡς ἀγωγιάται. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἶναι ἀρκούντως καλὴ, ἀφ᾽ οὗ καθ᾽ ἑκάστην ἑβδομάδα τετράκις καὶ πεντάκις προσεγγίζουσιν ἀτμόπλοια τῶν γραμμῶν Σμύρνης, Μερσίνης καὶ Σμύρνης-Κάσου, ἀνήκοντα εἰς τρεῖς ἑταιρίας, ὧν ἡ ἕδρα εἶναι ἡ θελκτικὴ πρωτεύουσα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μετὰ λύπης ὅμως ἀκούω, ὅτι τὰ ὡραῖα καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια τῆς ἀτμοπλοΐας Ἀρχιπελάγους τοῦ κ. Χαδζῆ Δαοὺτ Φαρκοὺχ δὲν προσεγγίζουσι πλέον εἰς Κάλυμνον. Ἐκ ξένων δυνάμεων ἀντιπροσωπεύεται μόνον τὸ γεῖτον βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ προξενικοῦ πράκτορος, τοῦ κ. Νικολάου Συμεών. Τηλέγραφος δὲ, λέσχη, βιβλιοπωλεῖον καὶ φωτισμὸς τῶν ὁδῶν δυστυχῶς λείπουσιν εἰσέτι.

Οἱ σπουδαιότεροι Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὴν Κάλυμνον, εἶναι ἐν χρονολογικῇ σειρᾷ οἱ ἑξῆς· ὁ ἐκ Φλωρεντίας ἱερομόναχος Χριστόφορος Βουνδελμόντε τῷ 1422, ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος Λουδοβῖκος Ρόσς τῷ 1843, οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι Κάρολος Νέντου τῷ 1854 καὶ 1855, ὁ καὶ ἐκτελέσας σπουδαίας ἀνασκαφάς, καὶ Γουλιέλμος Πάρον τῷ 1885 καὶ ἔκτοτε ἐπανειλημμένως, ὁ καὶ συζευχθεὶς τῇ Καλυμνίᾳ δεσποινίδι Εἰρήνῃ Ὀλυμπίτῃ, ἀνεψιᾷ τοῦ νῦν δημαρχεύοντος κ. Θεμέλι Ὀλυμπίτη, ὁ γερμανὸς βυζαντιολόγος Κάρολος Κρουμβάχερ τῷ 1886, ὁ ἰταλὸς φυσιοδίφης Ἕκτωρ Ρεγάλια τῷ 1888 καὶ σχεδὸν συγχρόνως αὐτῷ οἱ γάλλοι ἀρχαιολόγοι Δυβοὰ καὶ Βεράρ, οἷς ἠκολούθησε τὸ 1892 ὁ συγγράψας τὴν σκιαγραφίαν ταύτην.

ΤΕΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000023425

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ